N°. 42. Vrijdag 30 December 1904. 4de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Bij aan huis of franco per post
Binnenland *bij vooruitbetaling*. f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat,** beiden Den Haag.

Voor de **Administratie,** ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats,** wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat.** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4,*** beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor Indië en het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.

Een Inteekenbiljet voor het lidmaatschap vindt men op de 2de pag. van het Bijblad.

Inhoud van dit nummer.

Mededeeling.

I. Afdeeling Zutphen.

De afdeeling Zutphen zal, gedurende de Paaschvacantie van 1905, een tentoonstelling houden van Indische Kunstnijverheid.

„Boeatan" zal daartoe medewerken, terwijl gerekend wordt ook op de belangstelling van buiten, om die goede poging, tot het verbreiden van de bekendheid met den kunstarbeid en de huisvlijt onzer Oost- en West-Indische Inlanders, ten volle te doen slagen.

II. Van de Redactie:

Door het te laat ontvangen der copie, kan het verslag der op den 23en December gehouden vergadering van „Moederland en Koloniën" eerst in een volgend nummer worden opgenomen.

Decentralisatie.

In het *Sociaal Weekblad* van 17 en 22 Dec. no. 101 en 103 schreef mr. *C. Th. van Deventer* een artikel over de *decentralisatie van bestuur*, waarmee in 't aanstaande jaar eene eerste, zeer bescheiden proef zal worden genomen. Onze lezers weten reeds, dat dit begin zal bestaan in het benoemen van plaatselijke zelfbesturen te Batavia, Meester-Cornelis en Buitenzorg, die, met een gering, daarvoor afgezonderd bedrag, zullen hebben zorg te dragen voor het onderhoud van wegen, kanalen en bruggen, het aanleggen van openbare wegen, straten, pleinen, tuinen, kanalen en bruggen, voor zooverre ze van plaatselijk belang zijn, besproeiing der wegen voor de begraafplaatsen en voor zooverre Meester-Cornelis en Buitenzorg betreft ook voor de brandweer.

In 1906 zullen, zooals de Minister van Koloniën dit bij de behandeling der begrooting voor 1905 heeft medegedeeld, dezelfde soort gemeentebesturen kunnen worden geïnstalleerd op 13 andere voorname plaatsen van Java, spoedig ook op de hoofdplaatsen van enkele Buitenbezittingen. De decentralisatieberg zal vooreerst dus slechts muizen baren; dit wordt, in andere woorden, ook door mr. v D zoo geoordeeld.

Het doel: den arbeid van den Gouv.-Generaal te verlichten, zal door deze eerste proefnemingen zeker niet worden bereikt, en het voornaamste wat er in gezien kan worden, is: eene leerschool voor kiesbevoegdheid . . . van groot toekomstig nut voor Ned.-O.-Indië!? Bij de ordonnantie, die voor Indië de gemeentewet zal zijn en die nu nog bij den Raad van State in studie is, zal namelijk worden bepaald, dat de in eerste instantie door de regeering aan te stellen Gemeenteraadsleden, voor zooverre zij Europeanen zijn, bij hun eerste periodiek aftreden, gedeeltelijk zullen worden vervangen door personen, die de gemeente zal kiezen. En ook wat de niet-Europeesche gemeenteraadsleden betreft, zal de Gouverneur-Generaal, waar hij dit nuttig oordeelt, hetzelfde stelsel kunnen toepassen.

Bij de thans zoo belangrijke levensvraagstukken, die voor O.-Indië aan de orde zijn, betreuren wij minder nog het geld, dat de ontworpen decentralisatieplannen hebben gekost en kosten zullen, dan wel den tijd, die ze in beslag namen en nog vorderen zullen, van wellicht in andere richting nuttiger te gebruiken ambtenaren, waarbij wij dan het eerst denken aan de ingenieurs, die er mee gemoeid waren en gemoeid zullen zijn, terwijl toch herhaaldelijk bleek, dat het technisch personeel ontbrak om irrigatiewerken te ontwerpen en uit te voeren.

Daarom verheugt het ons, dat Mr. v. D. op het denkbeeld kwam om uit de decentralisatiewet ook dadelijk een groot practisch nut te trekken, door aan het Gouvernement van Sumatra's westkust een eigen zelfstandig financieel beheer te geven. De zorg, dat de Buitenbezittingen, voor zooverre dit eenigszins mogelijk is, wat hunne kosten van beheer betreft, zichzelve bedruipen, is een ernstig vraagstuk van den dag en er is over de wijze, waarop men dit stelsel op Sumatra's Westkust zal toepassen heel wat te doen. In ditzelfde nummer komt Athos terug op zijn denkbeeld om zelfstandige gemeenten te vormen, eigenaren van den grond; doch hoe men nu de belastingopbrengst ook regele, wij zijn het geheel met den schrijver van het artikel in het Sociaal Weekblad eens, dat het veel gemakkelijker zal zijn het volk en de hoofden van het tot welvaart bestemde land, zonder verzet of moeielijkheden, hun eigen uitgaven en een deel in de kosten van algemeen bestuur te doen betalen, wanneer het hun, door een zelfstandig financieel beheer van het gewest, duidelijk zal blijken, dat het opgebrachte geld in eigen huishouding wordt besteed.

Zulk eene toepassing der decentralisatiewet zou zeker een eerste stap zijn op den weg der verlichting van den overzwaren arbeid in het centrum Batavia-Buitenzorg, waar nu iedere Gouverneur-Generaal, die niet zelf een deel zijner verantwoordelijkheid aan bevoegden weet over te dragen, zwoegt onder de overmacht der kleinigheden, en gevaar loopt, door te veel naar de boomen te kijken, het bosch niet te kunnen overzien.

Voor ons zou de grootere zelfstandigheid van Sumatra's-Westkust een begin zijn van den toekomstigen Statenbond Sumatra, die in de toekomst, te zamen met de andere eilanden van onzen archipel, de zelfstandigheid van het Rijk Insulinde in Azië zal moeten handhaven.

Week-Overzicht.

Eerder dan de *Nieuwe Cour.* dacht, werd den minister de gelegenheid geboden, nu Vrijdag jl., toen in de avondzitting der Tweede Kamer Hoofdstuk X der Staatsbegrooting in behandeling kwam, om zich uit te spreken over de Minahassa-quaestie, die al reeds heel wat pennen in beweging heeft gebracht, sedert, zooals nu blijkt, gouverneur-generaal van Heutsz de ondervinding heeft opgedaan, dat aan een gezegde van den landvoogd al dadelijk heel wat gewicht wordt gehecht. Minister Idenburg zeide toch, naar aanleiding van eene, hem door den afgevaardigde Schokking gestelde vraag, dat hem zelf het bericht in quaestie reeds terstond onwaarschijnlijk was voorgekomen en hem op gedane telegrafische navrage door den gouverneur-generaal was geantwoord: „Nog niets vergund, mondeling door mij verklaard geen bezwaar te hebben tegen bezoek Menado, uitsluitend tot verleening vormsel." Ietwat vreemd klonk de betuiging van 's ministers tevredenheid over het feit, dat deze gouverneur-generaal onder zekere voorwaarde vergunning verleent, tot het bezoek dezer kinderen. Zou ooit 'n gouverneur-generaal, die het wel meent met de rust in de landen onder zijn beheer, er toe komen nu 'n propaganda-reis toe te staan aan 'n kerkelijk hoogwaardigheidsbekleeder naar een gewest, waar zijn eventueele komst nog in Mei van dit jaar als gevaarlijk voor de rust, dringend werd ontraden? Minister Idenburg blijkt, met 't oog op zijn antwoord op 'n opmerking van den afgevaardigde Roessingh, uit het telegram van den heer van Heutsz te hebben gelezen, dat slechts van eene reis naar de hoofdplaats en niet naar het gewest Menado sprake zou geweest zijn. Afgescheiden van de vraag, of dit wel de juiste lezing is, meenen wij, wat dit onderscheid aangaat, dat het, om zoo eens te zeggen, vrij wel „setali tiga wang" (het zelfde) is, of Mgr. Luypen alleen ter hoofdplaats blijft dan wel ook eens het binnenland intrekt.

De godsdienstige zijde der quaestie moet ons koud laten en laat ons ook koud, nu de *Nederlander*, in deze zeker wel het aangewezen orgaan om op te komen voor de belangen der protestantsche zending, in een artikel, waarin zij de *Nieuwe* verweet, politieke munt te willen slaan uit deze quaestie, vermeent dat men zich bij de consequentiën van de, eens in 1886 door gouverneur-generaal van Rees aan de katholieke zending verleende vergunning heeft neêr te leggen.

En nu wil 't er bij ons niet in, dat die consequentiën wel voor de hoofdplaats en niet voor de andere plaatsen, waar zich katholieke gemeenten bevinden, zouden gelden. Of zal men den katholieken toestaan om van heinde en verre in processie ter hoofdplaats op te trekken? Afgescheiden van het materieele nadeel aan zulke tochtjes verbonden, meenen we, dat daaruit eerst recht verwikkelingen kunnen voortvloeien. En staat men zulks niet toe dan zal men weêr ontevredenen hebben gemaakt.

Daarom, acht gouverneur-generaal van Heutsz zich verantwoord het bedoelde verlof toe te staan, dan zal dunkt ons de volle consequentie moeten worden aanvaard van hetgeen nu eenmaal is geschied. Maar alvorens *a* te zeggen, bevelen wij, met instemming, de volgende beschouwing in de *Nieuwe* van den 22 dezer de ernstige overweging aan:

„Den Katholieken der Minahassa mocht het bezoek van hun bisschop niet onthouden worden, nadat het vestigen eener statie te Menado was toegestaan — het is o. i. volkomen juist. Maar enkel onder het voorbehoud. dat de hoogere en algemeene belangen van orde en rust zich daar niet tegen verzetten."

In deze week zullen de indische begrooting en de daaraan toegevoegde wetsontwerpen reeds de goedkeuring van ons Hoogerhuis hebben verworven, zonder dat er heel veel over te doen zal zijn geweest, afgaande op wat de betrekkelijke verslagen en memoriën te lezen gaven. (*) En zoo zal Indië dan weêr voor 'n heel jaar ingespannen — het kas-tekort-wetje en zoo meer halen 't misschien ook nog wel — het nieuwe jaar binnentreden, dat wij met de beste wenschen, maar niet volkomen gerust, wat de vervulling aangaat van wel wat stoute verwachtingen aan kleine middelen geknoopt, nu voor ons koloniaal rijk tegemoet zien, dat we zoo gaarne, met en door Nederland, den weg van voorspoed en grootheid zouden zien betreden.

Bij de behandeling der Oorlogsbegrooting in de Tweede Kamer kwamen ook onze koloniën ter sprake. Generaal van Vlijmen rekende uit, dat we voor onze koloniën zoowat 8 millioen op Oorlog en Marine samen uitgeven. Hij vond dat niets te veel met 't oog op de voordeelen, die we uit onze koloniën trekken, maar wees er slechts op voor hen, die meenen, dat Nederland veel te veel aan het militairisme zou ten koste leggen.

Ook de fusie, waarvoor de onvermoeide Schrijver der brochure, in de *Nieuwe Cour.* van den 20en dezer nog eens 'n lans brak, kwam bij de algemeene beschouwingen ter sprake, met het oog op het incompleet aan officieren, maar minister Bergansius meende in zijne repliek, dat bij de tegenwoordige opleiding dat incompleet eerlang wel weêr tot het verleden zou behooren. De Schrijver

FEUILLETON.

De Hechtste Band.

Naar den Engelsch-Indischen roman van ALICE PERRIN,
door N. v. Z.

Hoofdstuk XI.

De mail-trein van Bombay stoomde langs stoffige, kale vlakten, afgewisseld door bebouwde streken, inlandsche dorpen en groepjes manga-boomen, hield nu en dan stil bij de groote kampementen, met hun uitgestrekte terreinen voor wedrennen, lange, rechte lanen van reuzenboomen, rijen van eentonig witte gebouwen en holklinkende stationsgebouwen, waar de Europeesche passagiers hun maal moesten gebruiken in slecht geventileerde wachtkamers, ging daarna ratelend over een ijzeren brug, waaronder een breede rivier stroomde en stopte eindelijk om drie uur 's middags te Pragpur.

Selma Vereker stapte uit den trein, vermoeid door de massa's dwarrelende stof en het rumoer, stijf van het lange zitten en onuitsprekelijk dankbaar, dat het reizen en trekken nu ten einde was. Zij stond een oogenblik alleen, terwijl haar man bezig was hun goed uit het rijtuig te halen geholpen door een bediende, die zij te Bombay hadden gehuurd; zij keek naar eenige koelies die, druk babbelende, bezig waren koffers af te laden, en naar twee stroomen tegen elkander inloopende, schreeuwende inlandsche passagiers, de een den trein verlatende en de ander trachtend er in te komen, allen te zamen een oorverdoovend leven makende. Zij glimlachte, terwijl zij zich een beschrijving herinnerde, die Bob eens van zulk een tooneel had gegeven, met de opmerking er bij, dat het gouvernement iederen inlander moest verbieden in een spoorwegstation zijn mond open te doen, hetgeen zij thans volkomen met hem eens was. Daarna werd haar aandacht getrokken door een keurig in blauw met goud livrei gekleeden Mahomedaan, die zich een weg baande door de opgewonden menigte en met een nederigen *salaam* haar man een briefje overhandigde. Paul las het en reikte het toen verheugd aan Selma over.

„Van de Gorings", zeide hij. Hij en Selma hadden reeds door mevrouw Everards van hun chef gehoord „Wij moeten dadelijk bij hen komen en zoolang blijven tot wij een huis gevonden hebben. Ik ben erg blij, want het zal zooveel prettiger voor je zijn, dan in een hôtel te trekken."

Selma keek het briefje in met een gevoel van verlichting, daar ze nu tenminste de zekerheid had in een geriefelijk ingericht huis te komen, na zich weken lang in een hut van de boot en in een spoorwagen beholpen te hebben. Zij volgden daarna de reeks inlanders, die hun koffers en pakken zoodanig op den rug droegen, dat er niet anders dan een verzameling van magere, bruine beenen van hen te zien was; buiten wachtte hen een keurig open rijtuig hun door de Gorings gezonden, alsook een buffelkar voor hun goed.

Het was nu juist het seizoen, dat het klimaat in de vlakten van Britsch-Indië het best is, en de heldere zonneschijn, de frissche lucht, de vroolijke kleuren aan alle kanten een opwekkenden invloed uitoefenen. Selma keek met groote belangstelling rond en Paul praatte bizonder druk, wat anders niet in zijn aard lag — terwijl hij door deze streek stoomde, was hij uit het raampje van den wagon turende, steeds meer in een opgewonden stemming geraakt; op de halten zeide hij, dat hij de taal die de inlanders spraken, heel goed begreep, en toen zij over de ijzeren brug gingen herkende hij het fort en begroette het met een vreugdekreet. „Nu komt mij alles weer te binnen", riep hij, terwijl zij langs den effen witten straatweg reden, „doch nog altijd eenigszins vaag en met kleine beetjes. In het station aangekomen, herinnerde ik mij dadelijk den donkeren avond, toen ik onder tranen daar afscheid nam. Ik heb nu een gevoel, alsof plotseling mijn vergetene kindsheid mij weer duidelijk in haar geheel voor den geest zal komen. Alles, wat ik zie, zelfs de geluiden om mij heen komen mij bekend voor. Ook de geuren in de lucht zijn mij niet vreemd en ik begin mij hier hoe langer hoe meer thuis te gevoelen. Ik ben er zeker van, dat ik al heel gauw de taal zal leeren verstaan en spreken — dat zal mij heerlijk bij mijn werk te stade komen!" Hij nam haar handen in de zijne. „En met jou aan mijn zijde, is mijn geluk volmaakt!", voegde hij er aan toe, terwijl zij elkander diep in de oogen keken; waren zij alleen geweest, zou een kus hierop gevolgd zijn.

„Lieveling, ben je moe?" vroeg hij bezorgd. Zoodra ge kunt, moet ge maar dadelijk naar bed toe gaan, om uit te rusten. Ge hebt in den trein niet zoo goed kunnen slapen, als ik".

„Ik heb een gevoel, alsof ik zes maanden lang aan één stuk door zou kunnen slapen, als ik een lekker bed had!" zeide Selma. Maar toch zag zij er verwonderlijk frisch en opgewekt uit, want zij had een gelaatskleur, waarop de stof en vermoeienis van de reis geen zichtbare sporen achterliet en de jonge echtgenoot keek dan ook met innig welgevallen naar de glinsterend blonde krulletjes, die langs haar slapen en hals vielen, naar de kleine ooren, die op fijne, doorzichtige schelpen geleken en naar de statige houding van haar welgevormd hoofd.

„Je ziet er altijd zoo heerlijk frisch uit!" zeide hij, waarop zij hem met een gelukkigen glimlach antwoordde.

Nu reden zij een groot erf op, tusschen een poort van twee witte stijlen door naar een lang, blauwgeverfd gebouw met een groote voorgalerij, waarvan de reeks pilaren en de vierkant uitgesneden ingang reeds uit de verte zichtbaar waren. Mevrouw Goring stond op den stoep, een vrouw van ongeveer vijf en dertig jaar met een strak, bleek gelaat, mooie oogen en een eenigszins teruggetrokken houding. Zij had een zachte, beschaafde stem en was in alle opzichten een vrouw van de wereld met veel ondervinding. Zij begroette de reizigers rustig en hartelijk, en bracht hen in een groote binnengalerij, die gezellig ingericht was met meubels van gedeeltelijk Engelsch en gedeeltelijk inlandsch maaksel.

„Ik houd niet erg van indische dingen", zeide zij, in antwoord op Selma's onwillekeurigen uitroep van bewondering; „maar deze hooge vertrekken met hun wit-gekalkte muren hier in dit laagland, zien er zoo kaal en vreemd uit, als men er alleen engelsche meubels in zet. Al mijne kleeden en gordijnen zijn indisch, ook het scherm van houtsnijwerk en de koperen tafeltjes, maar ik heb een afschuw van leelijke opzichtige kleinigheden, welke de meeste menschen zoo graag zien."

„En die men veel goedkooper kan krijgen in een der groote magazijnen van Londen.

„Ja juist. En nu wilt ge zeker wel een kopje thee hebben?" vroeg mevrouw Goring, terwijl zij op een tafelschel drukte; de indische gewoonte om tegen den indische bediende te roepen, had zij zich nimmer aangewend.

Zij spraken toen over koetjes en kalfjes, over de zeereis, de medepassagiers enz., totdat de thee werd gebracht en daarna ook de heer Goring binnenkwam, een groote man, eenigszins verlegen in zijn optreden, met een uitdrukking van oververmoeidheid in zijn diepliggende oogen. Hij dronk haastig zijn kopje thee leeg en nam daarna Paul mee naar zijn studeerkamer om, onder het rooken van een sigaar, zaken te bespreken.

Toen de beide heeren weg waren, vroeg mevrouw Goring: „Wilt u nu wat gaan rusten tot aan het eten of gaat u liever den tuin eens met mij in?"

„O, graag naar den tuin", zeide Selma, die zich een geheel ander mensch voelde, na het prettige ritje en de lekkere thee. Zij wandelden daarop het erf over naar een groot grasveld, waar eenige halfnaakte inlanders bezig waren tennis-velden af te bakenen; rondom waren vele bloemperken, prachtig bloeiende heesters en eenige groepen van groote boomen, waarin allerlei vogels van tak op tak vlogen.

„Wat is het hier heerlijk!" Selma was verrukt over den wolkenloozen hemel, den helderen zonneschijn, de zuivere lucht en al die kleurenpracht. „Waarom meten zij zooveel velden af? Het lijkt wel, of 't voor een tennisclub is!"

„Wij geven morgen een groote „*garden party*", ge zult dan dadelijk een denkbeeld krijgen van hetgeen men de engelsch-indische samenleving noemt. Er is hier veel goeds, en voor u is dit alles althans den eersten tijd nog een nieuwtje". En terwijl zij het veld nauwkeurig bekeek, zeide zij: „Het spijt mij, dat het gras er niet wat beter uitziet, maar alles is hier uitgedroogd; wij beginnen al gebrek aan water te krijgen — het heeft dit jaar erg weinig geregend. Als er nu niet gauw stortregens komen, dan zal er hier heel wat nood geleden worden en zullen de meeste ambtenaren zooveel te doen krijgen, dat zij zich dood moeten werken.

Selma kreeg hier, in dezen mooien tuin met zijn omgeving van schijnbaar vreedzame rust en voorspoed, voor een oogenblik, door de woorden van den gastvrouw, een glimpje te zien van de moeielijkheden en kwellingen, waaronder dit groote land, waar heen zij nu gekomen was, gebukt ging, en van het eindelooze zwoegen der ambtenaren bij deze oogenschijnlijk zoo rustig loopende bestuursinrichting. Zij zeide niets en mevrouw Goring bekeek

der brochure moet nu maar weêr zen paperassen opbergen, tot het volgend jaar of 'n andere tusschentijdsch geschikte gelegenheid.

Betreffende de vergaderingen van Moederland en Koloniën van 'n week geleden en van het Indisch Genootschap, Dinsdag jl., zullen onze lezers elders in dit blad het een en ander vinden. Daar we de lezing van den heer Kooreman niet persoonlijk konden bijwonen, moeten we, afgaande op wat daaromtrent in de dagelijksche pers verscheen, de gevolgtrekking maken, dat we ons vergisten, toen we de vorige week meenden, dat het artikel in de *Groene* van den heer Rookmaaker 'n punt van bespreking in de vergadering zou uitmaken.

De heer R. had trouwens nog niet uitgesproken, gelijk blijkt uit het in de jongste *Groene* voorkomend slot van zijn antwoord aan den heer Kooreman, waarover hieronder meer.

De afgetreden gouverneur-generaal Rooseboom is in de residentie teruggekeerd, bij zijne aankomst verwelkomd door minister Idenburg en tal van autoriteiten.

De ramp, die Solo trof en waarvan een telegram aan de *Nieuwe* gewaagde, zal weer veel leed in Indië hebben teweeggebracht, waar de luitjes geen enkel stootje kunnen velen. Met deelneming zal hier ook het bericht van het plotseling overlijden van den heer de Wolff van Westerrode, den man van de landbouw-credietbanken en laatstelijk ook van de pandhuis-regie vernomen zijn en van den ingenieur Quant, ook op journalistiek gebied geen onbekende.

Een onlangs geslagen koninklijk besluit verwijst het bericht dat de indische ambtenaren instede van 2, 3 percent zouden moeten storten als pensioens-bijdrage naar 't rijk der fantasiën.

Uit de Pers. Een allegaartje uit de *Nieuwe* en *het Alg. Hbl.* en het slot van het antwoord van den heer Rookmaaker aan den heer Kooreman in de *Groene* van 25 dezer.

Het *Alg. Hbl.* schreef in zijn nummer van den 22en dezer geen woord te gelooven van al wat in de indische bladen geschreven is over bezuiniging op de tractementen van ambtenaren en officieren. Een inzender in de *N. R. Ct.* had zich anders daar al boos over gemaakt. Het amsterdamsche blad herinnert aan dezelfde geruchten, die in 1868 bij de bezuinigingsplannen van minister de Waal en later onder minister van Bosse opdoken. Het herinnert ook aan hetgeen de minister van koloniën den 25en November ll. daaromtrent in de Kamer heeft gesproken: Van de tractementen kon niets af, wilde men zeker zijn een stel goede ambtenaren te hebben of te houden.

In hetzelfde nummer sluit het blad zich aan bij het betoog van 'n onderwijzer, die meent, dat wanneer de onderwijzers beneden de 450 's maands op de mailboot naar de tweede klasse worden verwezen, het peil van het onderwijzers-personeel in Indië weer zal dalen. Het blad geeft nog weer eens 't idée van de inrichting van een eerste klasse A en B aan.

In het nummer van den 23n dezer wijst 't *A. H.* op de vreemdsoortige requesten, waarmee de Tweede Kamer overstelpt wordt, en op 't wel eens in Indië aan 't daglicht komend wanbegrip, waardoor op rekening van dat lichaam wordt geschoven, wat des indischen bestuurs was.

In het ochtendblad van den 23n dezer heeft de heer E. B. Kielstra het weder over den lastpost Sumatra's Westkust, naar aanleiding van een stukje in de *Sumatra Post*, waarin met betrekking op dat onderwerp van Kielstra-cynisme werd gewaagd. Dr. K. schrijft liever van cynisme te worden beschuldigd, omdat hij bezwaar heeft tegen voortdurende alimentatie van den Maleier door den armeren Javaan, dan te worden geprezen door belanghebbenden, die dezen toestand nog langer willen bestendigen.

In het avondblad van den 23en zet v. N. in een ingezonden stuk de gunstige resultaten uiteen, welke de totstandkoming der brusselsche conventie voor Nederland en vooral voor Java gehad heeft.

In haar avondnummer van den 21n dezer schreef de *Nieuwe*, naar aanleiding van het bericht in de indische bladen, als zou de gouverneur-generaal den directeur van justitie hebben aangeschreven, dat hij geen bezwaren tegen de vestiging van een raad van justitie te Medan wenschte te vernemen, o. a. het volgende:

»Gouverneur-Generaal van Heutsz verstaat de kunst te leiden. Hij weet ook, dat geen ergere belemmering op den weg van vooruitgang bestaat, dan het dichte struikgewas van bezwaren, dat voor de schreden, dikwijls juist van de bekwaamsten en met de beste bedoelingen bezielden, opschiet.

En zooals hij in Atjeh gelastte de rimboe open te kappen, zoo gelast hij thans zijn directeuren het bezwarengewas op te ruimen, opdat hij dit op zijn weg niet ontmoete en het den opmarsch zijner maatregelen niet belemmere.

Bij den eersten den besten zou een dergelijk optreden als een hoogst bedenkelijke Don-Quichotterie moeten worden veroordeeld. Maar iemand als van Heutsz mag zoo iets doen — neen *moet* het doen, wil hij de taak, die op zijn schouders rust, volbrengen."

In datzelfde nummer geeft iemand, met het oog op het tekort aan werkkrachten op Banka, het denkbeeld in overweging om de aanwezige arbeiders allen te gebruiken voor de tin-winning, en de versmelting van het erts aan de Straits-Trading-Company te Singapore in handen te geven, op nader overeen te komen of dezelfde voorwaarden, als door particuliere maatschappijen voor haar erts worden bedongen.

In de *Nieuwe* van den 22en dezer komt X. in 'n ingezonden schrijven op tegen het z. i. schreeuwend onrecht, dat zij voorstaan, die voor alle indische jongelieden vrijstelling van militairen dienst verlangen. Hierdoor zouden deze jongelui, voor zoover zij in het moederland blijven, 'n onbillijken voorsprong op hunne tijdgenooten erlangen, die toevallig hier geboren zijn.

Het slot van het antwoord van den heer Rookmaaker aan den heer Kooreman in de *Groene* van den 25en dezer hetwelk ons nog een bestrijding van de »meening des heeren van Deventer, dat de contract-koelie geen pandeling is» in uitzicht stelt, is een betoog voor de stelling van eerstgenoemde, dat het gehalte der inlandsche arbeiders op de buitenbezittingen niet zoo goed is als het wel wezen kon, en dat het de toestanden in Deli en op de ondernemingen elders in de buitenbezittingen zijn, die maken, dat men »geen fatsoenlijk javaansch werkvolk kan krijgen, althans zeker niet in voldoende mate».

»Laat geen wervers, maar bestuursambtenaren, hun hulp verleenen om verarmde, fatsoenlijke en valiede menschen in de gelegenheid te stellen op de buitenbezittingen hun bestaan te vinden, en dan ben ik zeker, al kan ik dat ook niet bewijzen», wijl zoo iets onmogelijk bij voorbaat te bewijzen is, dat alvast in dit opzicht normale toestanden in de plaats zullen treden voor tot nog toe door mijn bestrijders en door mij als abnormaal gesignaleerde toestanden,» schreef de heer R.

(*) Deze voorspelling is niet bewaarheid geworden. Een vrij belangrijk debat in de Eerste Kamer werd donderdag gevoerd en wordt heden vervolgd. Daarover dus nader.

Oost-Indische berichten.

Onder den titel: **Het spel in de Preanger** wordt door het *Bat. Nbl.* een hoofdartikel gewijd aan het dobbelspel en de rol, die dit spel in het volksleven van Batavia en de Preanger speelt. Het blad is overtuigd dat het dobbelspel in 90 van de 100 gevallen oorzaak is van de misdaden daar en elders gepleegd, van den diefstal middels braak tot de georganiseerde rampokpartijen toe. En die den omvang van dat dobbelen heeft gepeild, wie tot de overtuiging is gekomen, dat het dobbelspel als een langzaam gif in alle lagen der inlandsche maatschappij is doorgedrongen, kan zich begrijpen waarom de strijd tegen het kwaad in de residentie Batavia bijna hopeloos lijkt.

Het blad deelt daarna de uitkomsten mede van een onderzoek naar de vorderingen van het spel in de Preanger, de ideaal-residentie, met haar betrekkelijk hoog peil van algemeene welvaart, deze zijn leerrijk en tevens een ernstige waarschuwing voor de Regeering.

Tot terrein van onderzoek werden twee welvarende centra, Soekaboemi en Tjiandjoer, gekozen en het bleek dat de speelduivel overal zijn triomfen viert, op de hoofdplaatsen, zoowel als in de desa's; op de hoofdplaatsen meer bedekt, daar buiten openlijk, een gevolg van het uitgebreider of liever meer nagereden politietoezicht. Overal echter viel toename van het kwaad te constateeren. Vooral de ondernemingen, die op de betalingsdagen, gewoonlijk eenmaal 's weeks, den inlander voor hem vrij groote sommen uitkeeren, zijn dikwijls de brandpunten van het spel. Een scherpe grens moet getrokken worden tusschen den inlander en den chinees. De laatste verkiest, tengevolge van zijn hoogere ontwikkeling, meer de samengestelde kaartspelen en legt het kalmer aan; gevallen, dat een chinees al zijn have en goed in een of een paar nachten totaal verspeelt, zijn niet bekend. Bij den inlander treedt daarentegen de blinde hartstocht meer op den voorgrond; de anders kalme en goedmoedige Soendanees levert zich als 't ware geheel daaraan over en het komt dan ook wel voor, dat een inlander op één nacht de waarde van zijn dos à dos en paard, benevens een groot deel van zijn huisraad ver beneden de waarde verkoopt en verspeelt.

Niet alleen is hij verslaafd aan het kaart- en tolspel, maar ook aan andere hazardspelen, waarbij het wedden een groote rol vervult, zooals hanengevechten, en krekelgevechten. Vooral het vischspel evenaardt de beide eerstgenoemde spelen in wreedheid; er wordt een kuil van ongeveer een voet afmeting in het vierkant gegraven en al dan niet met water gevuld. de spelers scharen zich om den kuil en een levende goudvisch wordt aan den rand op het droge gelegd. Aan weerskanten, naar en van den kuil af worden kleine inzetten geplaatst en de toeschouwers en medespelers wachten geduldig, totdat de visch opspringt en in den kuil dan wel daarnaast terecht komt. Dit maakt dan uit, welke inzetters het geld van de anderen mogen opstrijken. Daarenboven heeft men nog de wedrennen, die, behalve te Bandoeng, op kleinere schaal in bijna alle afdeelings-hoofdplaatsen in de Preanger plaats vinden.

En de politie staat vrijwel machteloos, wegens de uitgestrektheid van het terrein; of schuilt met de spelers onder één deken.

Het blad wijst op het groote gevaar, dat de regeering goed zal doen niet te onderschatten, vooral nu ook de opiumregie in de Preanger is ingevoerd. Spel en opium gaan er hand aan hand. Dat de regeering dus tijdig en vooral krachtig optrede, opdat 't niet te laat zij, om de inzinking eener eertijds welvarende en tevreden bevolking te keeren.

Wij zijn het volmaakt met het *Bat. Nbl.* eens, dat het dobbelspel een der groote menschelijke gebreken is en dan ook zooveel mogelijk moet worden bestreden. Dit geldt echter niet alleen de Preanger, en niet alleen Ned-Indië. De voorstelling, dat de *inzinking* der bevolking alleen door speellust zou kunnen worden veroorzaakt, komt ons voor niet juist te zijn. Ze doet ons denken aan een in zijn jongen tijd door Jan ten Brink geschreven boek, waarin hij, uitzonderingen beschrijvende, de gansche Europeesche maatschappij in O.-Indië geeselde.

Zou de strijd tegen het **concubinaat** weder worden aangebonden? Waarvoor is 't anders noodig, dat de regeering een opgave heeft verzocht, van al de gehuwde ambtenaren met vermelding wanneer gehuwd en hoeveel kinderen uit het huwelijk geboren zijn; een afzonderlijke staat, waarin opgenomen de niet gehuwde ambtenaren, die met huishoudsters leven en hun wettig erkende kinderen, en eindelijk een opgave van de niet gehuwde ambtenaren, niet levende of samenwonende met huishoudsters.

In de *Javabode* verheft iemand zeer terecht zijn stem tegen de **hooge spoorvrachten op vruchten**, die men in weerwil van klachten en protesten, jaar in jaar uit, durft te blijven eischen.

In vele streken toch wordt een overmatige, zij 't ook zeer primitieve, fruitoogst, aangetroffen, terwijl andere streken in hetzelfde tijdperk geheel van goede vruchten zijn verstoken; wanneer het spoorwegvervoer dus vlug en het tarief eenigzins *doelmatig* en vooral *billijk* ware, zouden welgestelden en zelfs minder bedeelden in de eene streek kunnen profiteeren van den rijken oogst elders, terwijl de inlandsche telers, hun gewas door vermeerderden afzet tot voordeelige prijzen van de hand kunnen doen, in stede van dit bijna te geef te moeten verkoopen. Bovendien zouden betere prijzen meer aanmoedigen tot verbetering der vruchten-teelt. Een groote reductie dier transportkosten moet thans bij de regeering in behandeling zijn, wordt er troostvol bijgevoegd.

Toen wij in ons blad van 27 October jl. 't hadden over de invoering van den nieuwen straits-dollar, dachten wij niet, dat reeds zoo spoedig daarna — 28 November — de **invoer van de z.g. Britsche- en Mexicaansche dollars** in Ned. Indië zou verboden worden. Van dit verbod zijn echter uitgezonderd muntspeciën, door opvarenden van schepen, die reeden, havens of andere plaatsen binnen Ned. Indië aandoen, aan wal gebracht, tot een bedrag van niet meer dan tien dollars per hoofd.

Al weder een bezuiniging in het verschiet; de regeering heeft namelijk tot de betrokken autoriteiten de vraag gericht, of **afschaffing der subsidies aan gezondheidsetablissementen** in het belang kan zijn van den dienst en van 's lands kas. De subsidies en de daartegenover voor de ambtenaren bedongen voordeelen, maken het ambtenaren zeer gemakkelijk met verlof te gaan en daarbij wordt niet altijd rekening gehouden met de belangen van den dienst.

Het verplegings-gesticht voor zieke- en behoeftige inlanders te Semarang wordt in deze maand geopend. Wij wenschen het comité en den ijverigen leider van den bouw, Raden Mas Soenario, van harte geluk met hetgeen door hen tot stand is gebracht en hopen, dat het met deze inrichting beter moge gaan dan met bijna alle philantropische instellingen in Indië, die, zoolang de oprichters aan het hoofd staan en zoolang er nog geld is, bloeien, maar meestal kwijnen, wanneer de oprichters verdwijnen en de fondsen uitgeput raken.

Zooals bekend is, heeft de minister van koloniën in de memorie van toelichting medegedeeld, dat door den gouverneur-generaal maatregelen aan de orde zullen worden gesteld, om sommige deelen van de buitenbezittingen, w.o. in de eerste plaats het gouvernement Sumatra's Westkust, mee te doen bijdragen in de algemeene bestuurskosten. Wat het gouvernement Sumatra's Westkust betreft, weten wij reeds, dat het plan bestaat daar belastingen in geld in te voeren, waarvan de bevolking tot dusver vrijgesteld was. Voor de overige deelen der buitenbezittingen beschikt men nog niet over voldoende gegevens en daarom heeft de eerste gouvernements-secretaris, blijkens het *Bat. Nbl.*, een circulaire gericht aan de gewestelijke bestuurshoofden op de buitenbezichtingen, w. i. zij worden verzocht een gedetailleerde opgave te willen indienen van de uitgaven, welke ieder gewest in de laatste drie jaren van de schatkist heeft geëischt en de ontvangsten, welke het daartegenover heeft kunnen stellen. Daaraan moet worden toegevoegd een becijfering van het gemiddeld batig of nadeelig saldo, dat het gewest heeft opgeleverd.

Daarna kan worden overwogen, hoe ieder gewest in de **kosten van eigen huishouding** kan voorzien en gebroken worden met den sleur, om den javaan steeds te belasten met de kosten voor het bestuur van een groot deel van de buitenbezittingen. Het geld door Java opgebracht kan dan worden aangewend ten nutte van den javaan.

Ook een circulaire met 't oog op de stipte inachtnemin der bepalingen bij den aanslag der belastingplichtigen i de **bedrijfsbelasting**, vooral van het gegoede de van hen, is van den landvoogd uitgegaan, omdat h Z.E. is gebleken, dat de opbrengst van deze belasting geenen deele gelijken tred heeft genomen met de toena der bevolking.

Verder heeft de gouverneur-generaal ook het plan o een uitgebreider en economischer exploitatie van d **Ombilin-Kolenvelden** te bevorderen; de hoofdinge nieur van den Sumatra-Staatsspoorweg en van Ombilin-mijnen is reeds naar Buitenzorg opgeroepen o ter zake te worden gehoord.

De regeering heeft in den laatsten tijd veel belan stelling getoond in zake het verleenen van **genee kundige hulp aan inlanders**, getuige o. m. h feit, dat de minister van koloniën bij suppletoire begro ting nog meer geld heeft aangevraagd voor de oprichti van zieken-inrichtingen voor inlanders te Poerworedjo te Magelang; desniettemin zijn er, die meenen, dat d zorg daaraan besteed toch onvoldoende, dan wel mind goed geregeld is; uit den kring der civiele geneeshee wordt althans beweerd, dat hun zóóveel op de schoude wordt geschoven, dat zij niet naar behooren de ta kunnen vervullen, die hun in de laatste jaren van we het Dep. van O. E. en N. wordt voorgeschreven. *Javabode* heeft dan ook gemeend een goed werk te v richten, door de bepalingen eens na te gaan, tegeno welke inlanders de regeering zich heeft verplicht tot vr geneeskundige behandeling en verpleging, en ook n ander materieel te verzamelen, waardoor men een ze inzicht in deze aangelegenheid kan verkrijgen.

Zonder twijfel heeft het niet in de bedoeling regeering gelegen de gansche inlandsche bevolking, 28 millioen Javanen en Madoereezen, kosteloos, al 't ook alleen met castorolie, kinine en verbandmidde te gerieven, dit toch zou reeds een uitgaaf eischen evenveel millioenen guldens per jaar, afgezien nog de bezoldiging van personeel, maar dat er veel ged wordt voor de geneeskundige en hygiënische verzorg van den inlander, leert het cijferreeksje, ontleend aa indische begrooting, met een totaal van ƒ 1,262,095 uitgaven ten behoeve dier verpleging

Na de redenen te hebben opgesomd, waarom de lander zich liever niet ter verpleging laat opnemen in op europeesche leest geschoeide ziekeninrichting, die door de hooge steenen ommuring, aan een gevang doet denken, en waar verder te klagen is over het derlijk geloop van politiedienaren, (van wege een g deel der verpleegde dwangarbeiders onvermijdelijk), de aanwezigheid van razende krankzinnigen, wier g op de voorbijgangers den indruk zou maken, dat de lijd daarbinnen ergerlijk mishandeld zouden worden, ter daarin ook verpleegd worden zieke geprostitueerden het onderzoeken van ingeschreven vrouwen plaats he gaat het blad er toe over eenige maatregelen te besp ken, die het gehalte der hospitaal verpleging van inland zal kunnen verbeteren en komt dan tot de conclusie, het hoogst moeielijk zal zijn daartoe over te gaan, zon te vervallen in onoverkomelijke uitgaven.

Voorstellen zijn gedaan om daartoe te geraken, in de eerste plaats door, op nog grooter schaal dan heden, subsidiën te verleenen aan inrichtingen in geest van die te Modjowarno en te Djokjakarta, voorbehoud, dat aan de geneeskundige ambtenaren regeering het recht worde verzekerd van nauwlett toezicht op personeel en materieel. Nu zal in vele stre zegt het blad, het doel van de zending: het kerst der patiënten, een bezwaar zijn om inlandsche zieke gewonden te trekken, daarom behoort de regeering bedacht te zijn, mocht de neiging tot het oprichten zulke gestichten zich openbaren bij voorname of wel stelde inlanders, in 't bijzonder Mahomedanen, van verondersteld mag worden, dat zij het ernstig mee ook dezen krachtig te steunen

Daar naast echter behooren de toestanden in de gou vements-inrichtingen aanzienlijk verbeterd te worden, daaraan ontbreekt heel wat, zooals uit een geheime is gebleken, gevoegd bij een rondschrijven van den dire O E. en N. aan de hoofden van gewestelijk best Te verwonderen is dit volgens den schrijver niet, van eenig deskundig toezicht op en leiding van civiele geneesheeren en der plaatselijke bestuurshoo geen sprake kan zijn, waar dat toezicht voor Java Madoera tot voor zeer korten tijd was opgedragen één inspecteur, die bijna nooit inspecteeren kan, dat men tevens uitvoerige schriftelijke advie van hem begeert, over onderwerpen die veel voor reidende studie eischen.

Er is eindelijk onlangs één tijdelijk adjunct-inspect voor den burgerlijken geneeskundigen dienst benoe maar dit is nog lang niet voldoende, daar van het zicht, uit te oefenen door gewestelijke en plaatseli bestuurshoofden, natuurlijk niets terecht komt, uit hoo van gebrek aan tijd en deskundig toezicht.

Een voldoend aantal adjuncten aan den inspecteur gevoegd, die alle inlandsche ziekeninrichtingen op hun beurt behoorlijk kunnen nagaan, zou den toestand al vee kunnen verbeteren. Voorts zal het inlandsche hulpperso bezoldigd moeten worden, in evenredigheid tot de dienst

oplettend haar nadenkend gezichtje. »Het zal mij verwonderen» vervolgde deze op gelijkmatigen, zachten toon, »hoe 't u hier bevallen zal. Ik ben een der weinige vrouwen, die een afschuw hebben van dit land».

Selma keek haar met haar groote blauwe oogen verwonderd aan. »Ik zeg dit niet uit mopperzucht!», zeide zij vergoelijkend »Er is geen enkele reden, waarom u zich hier niet heel gelukkig zoudt kunnen voelen, het is een prettige plaats voor jongelui. Maar toen ik trouwde en hierheen trok, was ik veel onder dan u nu is, en misschien heb ik een niet genoeg plooibare natuur; ik mis zeer de schilderijen, de muziek, de schouwburgen, de nieuw-uitgekomen boeken en de belangstelling in het algemeen welzijn. Ik vind het afschuwelijk om inlandsche bedienden te moeten hebben, wat heel dwaas is, dat weet ik wel, maar ik kan 't niet helpen, en ik vind 't erg vervelend om iedereen hier op de plaats te moeten kennen, of ik wil of niet. Ik vrees, dat ik den naam heb van erg »uit de hoogte» te zijn, wat echter alleen komt, omdat ik geen belang stel in het gewone gebabbel over andere menschen en ik genoeg heb van het eeuwigdurend tennis-spelen, en naar diners en bals gaan.»

»Ik veronderstel, dat men hier voornamelijk zijn vermaak moet zoeken in den omgang met anderen», zeide Selma, »maar ik hoop, dat ik van het land zal gaan houden, al was 't alleen ter wille van mijn man. Hij is in Indië geboren — op deze plaats — en zijn vader, die ook ambtenaar was, is hier gestorven en begraven. Paul is als kleine jongen bij zijn tante in huis gekomen, maar hij heeft altijd verlangd om terug te gaan.

»Nu, gelukkig is 't met mijn man juist anders-om, hij verlangt even hard naar Engeland terug als ik. Wij leven eigenlijk niet in het tegenwoordige, telkens spreken wij over wat wij in ons eigen land het laatst deden en maken plannen voor wat wij zullen doen, als wij weer met verlof gaan; zoo gauw als hij zijn pensioen verdiend heeft, gaan wij voor goed hier weg. Ik twijfel er niet aan, of 't is mijn eigen schuld, dat ik de Oost niet kan waardeeren, en ik geloof, dat er gelukkig niet velen zijn, zooals ik».

Selma hoopte dit ook, ter wille van zoovele anderen wier leven en toekomst, evenals met haar het geval was, nog aan het moederland vast zat, maar wat mevrouw Goring haar vertelde wekte zeer haar belangstelling en toen zij 's avonds naar bed ging, lag zij, niettegenstaande haar vermoeidheid, nog lang wakker, nadenkende over haar gesprek in den tuin. Haar kamer had ook witgekalkte muren, maar was ruim en luchtig, twee bedden stonden in het midden, de vloer was bedekt met cocos matten en de koffers waren langs den wand geschaard, ieder op vier baksteenen geplaatst om ze tegen de witte mieren te beschermen, een groote, glazen deur waarvoor een bont, gedrukt katoenen gordijn hing, leidde naar de voorgalerij. De *baboe* (*ayah*) van mevrouw Goring had haar hare diensten aangeboden, zij kende een weinig Engelsch, en was een kleine, bedaarde vrouw, in een witten rok met zwart jakje gekleed en een gouden ring door den neus geboord; maar Selma, die rilde bij de aanraking harer zachte, koude handen en een afkeer had van hare geruischlooze, kruipende manier van zich te bewegen, wees haar beleefd af, door te zeggen, dat zij zichzelve wel helpen kon.

Zij was bijna in slaap gevallen, toen Paul de kamer binnenkwam en zich op den rand van haar bed nederzette. Hij begon dadelijk tegen haar te praten en de eerste gedachte, die bij haar opkwam, toen zij hare oogen opensloeg, was: wat is hij toch een mooie man!

»Ik heb niets geen lust om naar bed te gaan», zeide hij, »ik heb een gevoel, alsof ik nooit meer zal kunnen slapen, aldoor zeg ik tot mijzelf: »Dit is nu Indië, Indië!» Ik herinner mij weer allerlei dingen, die ik heelemaal vergeten was. Vroeger reed ik altijd op een pony langs dezen zelfden witten straatweg met de *Ayah* en den staljongen naast mij, en dan ging ik tot aan den rivieroever om een oude vrouw te bezoeken, die naar ik meen, tot onze familie behoorde, doch dat weet ik niet precies meer. Ik zou hier nog overal den weg kunnen vinden en ik geloof, dat ik het huis nog zal weten te vinden, waarin wij woonden. Selma, heb je er wel eens over gedacht, dat mijn moeder waarschijnlijk hier nog wel zijn zal? Wij hebben nooit meer iets van haar gehoord, na haar tweede huwelijk. 't Is toch gek, niet eens te weten, hoe je eigen moeder nu heet! Ik heb den heer Goring gevraagd, of hij ooit gehoord had van een mevrouw Vereker, die hier gewoond heeft, doch hij is pas een paar maanden hier en weet niets van de menschen, die hier vroeger waren. Wij moeten het toch zien uit te vinden. Selma, luister je wel?»

»Ja», zeide zij glimlachend, »maar ik moet bekennen, dat ik wanhopend slaperig ben.»

Hij ging echter steeds door met praten: »Van avond ben ik met den heer Goring nog een wandeling gaan maken, nadat hij mij het een en ander van mijn werk had uitgelegd; de rook van de vuren der inlanders in de bijgebouwen, scheen mij naar het hoofd te stijgen — ik begroette er een oude bekende, een oud vriend in! En dan de belletjes der karren op den weg, het kraken der wielen en het gehuil van een jakhals in de verte, ik wist onmiddellijk wat al deze geluiden waren. Hoe komt 't toch, dat ik zooveel van Indië houd? Dat ik er als 't ware door bedwelmd wordt?

»Wel lieveling, dat komt zeker doordat je hier gebor bent», zeide Selma, terwijl haar oogleden van sla dichtvielen.

Hij stond op, liep naar de glazen deur, en de gordijn op zijde schuivend, duwde hij haar open. »Kijk eens, w een prachtig maanlicht, men zou er bij kunnen lezen; luister!, daar speelt iemand op een klein snaren-instru ment; de melodie herinnert mij aan Har-Dyal's Minne lied». Neen, ik kan nu nog niet naar bed gaan. Ik moet naar buiten, rondkijken en luisteren, en mij alles weer te binnen roepen; ik kan niet rusten. Het is alsof ik dronken ben van Indië.»

Door het geluid van zijn stem werd Selma weer wakker, zij lichtte haar hoofd op en zag haar man in verrukking staan voor de open deur. Zij had er een vaag bewust zijn van, dat zij op dit oogenblik voor hem niet bestond, dat zijn geest ver van haar afdwaalde, en zij strekte haar armen naar hem uit, onwillekeurig een kreet slakende. Zonder acht op haar te slaan, trad hij echter de deur uit en sloot die zachtjes achter zich. Op haar elleboog geleund, keek zij hem na, en zag hem beweegloos buiten in het maanlicht staan; zijn fraai hoofd achterover geworpen, de neusgaten wijd-opengesperd, zijn fijn besneden gelaat blozend en van aandoening trillend — hij zag er uit als een jeugdige Lucifer. Door de gesloten deur heen kon zij nog flauwtjes het klagend gezang en het aanhoudend tokkelen der snaren hooren. Deze vreemde, eentonige muziek deed ook haar denken aan »Het minnelied van Har Dyal»; de woorden schoten haar te binnen; »Keer spoedig tot mij weer, mijn geliefde, of ik sterf», en met een onverklaarbare onrust verlangde zij naar Paul's terugkeer! Doch zij trachtte zichzelve te overtuigen, dat zij dwaas en veeleischend was. Het was immers zoo natuurlijk, dat hij behoefte had even naar buiten te loopen, als hij zich rusteloos voelde; hij was niet zoo erg slaperig als zij, en nadat zij langzamerhand zoo, door verstandige redeneering, hare vermoeide zenuwen tot kalmte had gebracht, viel zij in een rustigen slaap.

(Wordt vervolgd.)

die men meent er van te mogen vorderen. Het gaat niet aan, bijv. de door Dr. Kohlbrugge opgeleide hulpartsen, die het toezicht uitoefenen op zalen met een paar honderd zieken, af te schepen met een koelieloon van ƒ 15 's maands.

Ook zal men, bij tijdelijke vermindering van het aantal patiënten, deze zoo maar niet als oud vuil aan de deur mogen zetten, zooals tot heden gebruikelijk is.

Het blad heeft dus, zooals wij boven reeds zeiden, de deugden en gebreken aangetoond van den civielen geneeskundigen dienst in de binnenlanden en ook den weg tot verbetering aangegeven, zooals die door bevoegde deskundigen reeds is afgebakend. De vraag blijft echter: of er met het oog op den algemeenen toestand van Java, bij meerdere ruimte van geld, geen maatregelen zijn, die vóór moeten gaan? Eene goede ziekenverpleging is zeker aan te bevelen, maar ziekte te voorkomen door het verschaffen van een beter bestaan aan het gros der bevolking, ligt nog eerder voor de hand. Wie te veel te gelijk wil doen, doet alles half.

Het *Bat. Nbl.* deelt mede, dat bij besluit van 15 Nov. jl. bepaald is, dat met behulp van de, aan de bevolking krachtens verschillende besluiten verleende voorschotten, voor zoover deze in geld of in natura zijn of zullen worden terugbetaald, **dorpscrediet-instellingen** in die streek in 't leven zullen worden geroepen, terwijl een commissie van beheer, ter bereiking van het doel, is benoemd, bestaande uit den resident van Batavia, als voorzitter, den assistent-resident van Krawang, als vice-voorzitter, en eenige aantewijzen ambtenaren of particulieren, als leden.

De *Locomotief* bespreekt in zijn „Links en Rechts" de **hormat-circulaire** en is van meening, dat deze inderdaad den grondslag van ons koloniaal bestuur aantast. Wij moeten — zegt het blad — daar wij den inlander niet rechtstreeks regeeren, maar door tusschenvoeging van zijn eigen adel, de volkszeden, die de verhouding tusschen de verschillende volks-lagen bepalen, ontzien.

De *hormat-circulaire* is gebaseerd op het beginsel, dat het respect van den inlander voor den ambtenaar niet gegrond moet zijn op uiterlijk vertoon of étiquette, maar op zedelijk en geestelijk overwicht. De regeering ziet nu in, dat het nog niet zoover is gekomen, dat de inlander reeds zelf in zal zien, dat verstandelijke vermogens en karakter meer respect verdienen dan sierlijke praal en aarzelt derhalve te diep in te grijpen in de verhouding tusschen den inlander en de inlandsche ambtenaren, maar zij ontneemt toch aan een europeeschen ambtenaar de attributen, waarvan, volgens haar eigen inzicht door den Javaan dan toch zekere gezagswaarde wordt toegekend. Ook dit blad vraagt dan: of daardoor niet noodeloos een wijziging uitgelokt wordt in de houding van den inlander tegenover den inlandschen en den europeeschen ambtenaar, in 't nadeel van den laatsten? Een vraag, waaromtrent wij reeds vroeger onze meening hebben kenbaar gemaakt.

De grondstellingen van ons koloniaal beheer, zoo vervolgt de *Locomotief*, hebben tot nu toe de regeering er toe geleid steeds bij voorkeur telgen uit de oude vorstenfamilies tot regent te benoemen. Deze handelwijze is een gevolg van het feit, dat de invloed der hoofden op het volk voor een groot deel berust in het verleden, in de geboorte, den rang, en de traditie. De consequentie van het inzicht van den nieuwen landvoogd moet er ongetwijfeld toe leiden, dat ook deze táctiek wordt verlaten. Niet het aanzien van den candidaat, maar zijn verstandelijke vermogens en zijn karakter zullen den doorslag geven. Maar, hoe nobel dit begrip ook zij, is de inlander in staat de waarde er van te beseffen, vraagt het blad?

Ook hierop is het antwoord meenen wij vrij eenvoudig. Hij zal die waarde best beseffen, wanneer hij in den ernst en de oprechtheid van den nieuwen koers vertrouwen leert stellen.

De **maïs** is, zoo zegt het *Soerab. Hbl.*, sedert een paar jaren een uitvoerartikel geworden op groote schaal. Vroeger meende men, dat zij niet naar Europa kon worden verscheept, eenige proeven daarmee waren slecht uitgevallen. Thans echter valt een aanzienlijk export van dit artikel aan te wijzen. Zij wordt verscheept naar Amsterdam, Rotterdam en Hamburg, en haalt betere prijzen dan de amerikaansche maïs. In Indië wordt een pikol djagong betaald met ƒ 2 á ƒ 2.40.

Aangezien van een bouw 20 á 30 pikols kunnen worden geoogst, wordt er per bouw uit het product 50 tot 72 gulden gemaakt. In verband met den snellen groei van de maïs is de cultuur dus zeer voordeelig. Men kan per jaar drie keer oogsten en haalt dan uit zijn bouw sawah van ƒ 120 tot ƒ 216.

Nu voor de maïs een uitvoermarkt is geschapen, laat het zich aanzien, dat de cultuur hand over hand zal toenemen, vooral op tegalgronden.

Aan weerszijden van de ijzeren baan naar Malang wordt dan ook veel maïs verbouwd; de inlander, die men voor zóó onmondig houdt, is uit eigen beweging er toe overgegaan maïs te planten, toen hij begreep, dat daarin voordeel zat.

De ketella is in den ban gedaan, sinds de djagong als redder is binnengehaald. Als nieuw product voor de wereldmarkt kan nog genoemd worden, de boon van de **kratok**, een soort van onkruid, dat door de Madoereezen in hoofdzaak placht te worden verbouwd, om het overige onkruid te verstikken. Nadat een firma te Soerabaja zich had vergewist, dat de boontjes der kratok in Europa aftrek vonden, begon zij links en rechts op te koopen, zij besteedde ƒ 45 per kojang, d. i. ƒ 150 per pikol. Toen de bevolking bemerkte, dat de boontjes zoo gewild waren, begon zij de kratok te planten, overal waar zij er maar kans toe zag.

Waar het vorige jaar 4000 pikols bij elkaar konden worden gehaald, wordt thans op een productie van 18 à 20.000 pikols gerekend. De prijs is gestegen tot ƒ 2 per pikol. Ook dit artikel belooft een goed uitvoerproduct te worden.

Binnenlander komt in de *Soer. Ct.* op tegen vorenstaand pleidooi van het *Soer. H.bl.*, ten gunste van de djagong als volkscultuur; hij heeft 't voornamelijk tegen de berekening van een product per jaar van ƒ 120 tot ƒ 216 per bouw. Hij ziet in djagong nog niets anders dan een goede polowidjo-plant, die bij gunstig weer den inlander wel ƒ 20 per bouw kan opleveren. Wij hopen, dat het *Soer. H.bl.* beter cijfert dan *Binnenlander*.

Tot slot de mededeelingen: dat in de *Javasche Ct.* van 25 Nov. jl. in een ordonnantie nieuwe bepalingen zijn vastgesteld op **binnenlandsche verloven** aan officieren en onderofficieren; dat, blijkens draadbericht, uit Batavia aan de *N. Ct.*, geweldige regens oorzaak zijn geweest van belangrijke **overstroomingen** op Midden-Java. Solo is geheel overstroomd, tal van menschen te Wonogiri hebben de vlucht moeten nemen op daken; en: dat, zooals het *N. v. d. D. v. N. I.* van zeer goed ingelichte zijde heeft vernomen de regeering er voorloopig niet aan denkt, om de pensioens-bijdrage der burgerlijke landsdienaren met 1 pCt. te verhoogen; evenmin zou het in de bedoeling liggen de tractementen van de civiele ambtenaren met 10 % te verminderen, de officiers-tractementen gelijk te stellen met die der infanterie en het maximum pensioen bedriedend te verlagen.

Het *Bat. Nbl.* schijnt dus niet bijzonder goed ingelicht te zijn geweest, als ten minste het vorenstaande juist mocht blijken.

Naar uit goede bron aan de *Sem. Ct.* wordt medegedeeld, is het verleenen van gratie en remissie aan de gebroeders Gentis geschiedt op uitdrukkelijk verlangen van H. M. de Koningin. Hierdoor zou deze verwonderlijke zaak zich zeker in een geheel ander licht vertoonen.

Nopens het plaats gehad hebbend optreden tegen de negorij Roemah Soul op Ceram werd door den resident, van Ambon officieël medegedeeld, dat men in vrede met het gouvernement wenscht te leven en de schadevergoeding in damar en andere zaken wil voldoen, hetgeen is aangenomen.

West-Indische Berichten.

Suriname. Toen wij de vorige maal, naar aanleiding van het waarschuwend woord van de *Surinamer*, tegen al te groote verwachtingen ten opzichte van de bacovecultuur, onzen twijfel te kennen gaven, of het blad daartoe wel 't juiste oogenblik gekozen had, dachten we er geen oogenblik aan, dat het bovendien op onvolledige gegevens zou zijn afgegaan, toen het op grond van de, op Barbados met bedoelde cultuur verkregen uitkomsten het „bezint eer gij begint" liet hooren, toen het begin al reeds daar was.

Onze West sloeg het West-India-Bulletin, waaraan de *Surinamer* hare wijsheid ten deele had ontleend, er eens op na, en kwam daarbij tot de conclusie, dat Barbados zelfs gunstiger gelegen werd geacht dan eenig ander van de engelsch-west-indische eilanden. De inspecteur van den landbouw in Engelsch-West-Indië, Dr. Morris merkte in een, in bedoeld Bulletin mede opgenomen schrijven o. a. het volgende op:

„Barbados heeft, voor 't oogenblik althans, geen speciale koel-inrichtingen noodig voor zijn bacoven. Men zal voortgaan de vruchten in kratten te verpakken en al wat noodig is, is een voorzichtige behandeling en flinke ventilatie door middel van fans (waayers) gedurende de geheele reis. Al de andere eilanden (Trinidad inbegrepen, vanwaar de bacoven los verscheept worden) zullen m. i. behoeven eene inrichting om, gedurende de reis, afgekoelde lucht door de vruchten te doen circuleeren."

Den 30en September j.l. werd in een vergadering van de „Barbados Agricultural Society" een resolutie aangenomen, strekkende om aan de „Royal Mail Steam Packet Co" den wensch over te brengen, dat deze al hare schepen van koelinrichtingen zou voorzien, als die welke aan boord van de „Trent" en de „Tagus" doeltreffend gebleken waren. Deze resolutie schijnt in tweestrijd met de opinie van den heer Morris, maar terwijl deze zegt: „Barbados kan het voor de verscheping zijner bacoven des noods zonder koel-inrichtingen stellen", merkt de Landbouwvereeniging tot de betrokken stoomvaartmaatschappij op: „Voorziet gerust al uw schepen van koel-inrichtingen," wat zij zeker niet zou doen, indien het denkbeeld eener bacove-cultuur op groote schaal voor het eiland ware opgegeven.

„Wij verwachten," schreef *Onze West*, „nu van de *Surinamer*, dat zij zal erkennen niet juist te zijn ingelicht. Door het voor te stellen, alsof Barbados reeds te ver is om bacoven naar Engeland te verschepen, worden de belanghebbenden in Suriname ontmoedigd, terwijl juist tot oplossing van het bacove-vraagstuk aller samenwerking in Suriname noodig is."

In de *Suriname* wordt de doodsklok geluid voor de balata-industrie in Nickerie, die volgens dat blad in 1905 een natuurlijken dood zal sterven, uit gebrek aan balata. De *Suriname* schijnt niet veel te verwachten van cacao-, katoen-, en rijst-cultuur in dat district, want zij ziet met het oog op den naderenden ondergang der balata-industrie aldaar, het eenige middel om Nickerie te „redden" in de „goudindustrie", waartoe den balata concessionarissen van heden kosteloos toestemming zou moeten worden verleend, om op hunne terreinen een onderzoek naar de aanwezigheid van goud in te stellen, welk edel metaal volgens Dr. van Cappelle's uitdrukkelijke verklaring daar ginds moet te vinden wezen.

„Lord, beware us of gold in Nickerie and them english poachers!" We hebben nog onlangs in 'n engelsche-venezuelaansch grensgeschilletje gezien, hoe die engelsche goudzoekers aan 't dwalen kunnen raken en dan nog 'n keel van belang opzetten, wanneer ze ingerekend worden, omdat ze „bij ongeluk" op buurmans grond wat goudkorreltjes lazen. Nu zou ten onzent in zooverre 'n geluk moeten worden geheeten in zoo'n geval, dat er niet ingerekend kan worden, omdat ons daartoe de middelen ontbreken. Maar, je weet toch nooit wat 'n gehaspel 'n goud-rijk Nickerie kan teweeg brengen, en dus meenen we, dat dáár de toestand zoo goed mogelijk moet worden geregeld, vóór men 't zaakje aanpakt.

Meenen balata-concessionarissen dat er wat in zit om 'n goud-onderzoek in te stellen, welnu laat ze dan de betrekkelijke vergunning aanvragen. Dat zou, naar onze bescheiden meening, ook met oog op de koloniale kas, de aangewezen weg zijn.

Onze West heeft weer eens 'n bericht over placer Dieu-Merci, dat zoo langzamerhand het puikje der surinaamsche placers staat te worden. Dieu-Merci is nu bij gedeelten in onderhuur uitgegeven; er werken thans een twintigtal Creolen, die grof geld verdienen, zooals blijken kan uit de aankomst te Paramaribo van een hoeveelheid goud, ter waarde van f 1800, het product van den arbeid van 'n, 3 man sterke ploeg gedurende ééne maand.

Opmerkelijk is wat de Commewijne-correspondent van de *Surinamer* over de javaansche kolonisatie schrijft:

„De javaansche landbouwers bedanken voor de wedono's in uitzicht: moeten ook die bloedzuigers en foppersbazen hier komen? vragen ze. Ze weten genoeg van die lui in de dessa's, zeggen ze. Sorotono en Kasro kochten op de vestigingsplaats twee koeien. Deze lieden ontmoette ik op Kroonenburg. Zij willen het liefst werken met surinaamsche opzichters. Het komt mij voor, dat ze genoeg hebben van hun eigen landgenooten als dessa-hoofden."

Nu hebben zoovelen, en ook wij, met 't oog op de tot nu toe met de javaansche kolonisatie verkregen ontmoedigende resultaten, aangedrongen op uitzending van leiders van den eigen landaard; de gouverneur, de Koloniale Staten, de minister en de Tweede Kamer, allen gingen met dat ideetje accoord. De wedono's staan op de begrooting voor 't volgend jaar, en nu komt 'r zoo waar zoo'n Commewijne correspondent den heelen boel in mekaar trappen, omdat hij 'n paar geëmancipeerde Javanen ontmoette als uitzonderingen op den regel. Hoevelen van de, in de kolonie aanwezige Javanen hebben zich als landbouwer gevestigd? Een dozijntje? Dat is toch niet veel, zouden we meenen. En daarin zal o. i. onder goede, javaansche leiding ook wel 'n verandering ten beste komen.

Heeft de *Surinamer* 't wel erg voorzien op 'n uitgebreide javaansche kolonisatie?

De nederlandsche regeering heeft blijkbaar de opmerking, dat ze de zorg voor de west-indische forten voor hare rekening behoorde te nemen, in 'r ooren geknoopt en laat nu gauw de oude kanonnen van Nieuw-Amsterdam herwaarts overkomen, om ze te laten versmelten. Er zit voor 'n heele waarde in.

In de *Paramaribo* lezen we, dat den 25sten November ll. een vergadering heeft plaats gehad, welke waarschijnlijk zal leiden tot oprichting eener Algemeene Vakken-Vereeniging, welke allerlei bedrijven en ambachten, als bakkers, timmerlieden, schilders, kleermakers, smeden, klerken, kleine landbouwers, enzoovoort zal omvatten.

Moge deze vereeniging, waarvan onder oordeelkundige leiding veel goeds voor de kolonie kan uitgaan, tot stand komen en tot heil van de kolonie en hare leden bloeien.

Het feit, dat in de kolonie het besef levendig wordt, dat onderlinge aansluiting noodig is om tot iets goeds te geraken, verdient op zich zelf reeds te worden toegejuicht.

Het doel dezer vereeniging is: door bijeenkomsten, besprekingen, locaal onderzoek, het nemen van doortastende en doeltreffende initiatieven, het lezen van buitenlandsche vakbladen, het inroepen van bestuurshulp enz. enz., de verschillende beroepen te veredelen en voor winst afwerpen vatbaar te maken, misbruiken en wanverhoudingen te stuiten, de abnormale toestanden te bezweren, de zondagsrust in te voeren, den kleinen landbouw te bevorderen en voor eene markt voor uitvoerproducten te zorgen; middelen te beramen om langzamerhand het systeem van examens inheemsch te maken; den aannemer op billijke voorwaarden in de gelegenheid te stellen werkovereenkomsten aan te gaan en alzoo systematisch het werkaannemen onder de waarde tegenwerken; de hooge procenten op brooden af te schaffen en een verhoogd loontarief voor knechten in te voeren; arbeiders in bescherming te nemen tegenover werkgevers, en werkgevers tegenover den willekeur van arbeiders. Voorts om voor zoover mogelijk leden, die buiten schuld gedurende zekeren tijd broodeloos zijn, wegens ziekte, onderstand te verschaffen.

Een reservefonds kan hieraan worden toegevoegd, nl. tot verstrekken van onderstand aan: a. leden, die buiten schuld verongelukken of door ouderdoms- of lichaamszwakte worden aangetast in dier voege, dat zij ongeschikt worden voor den arbeid; b. weduwen en weezen van overleden leden gedurende een zeker aantal jaren.

INGEZONDEN.

Sumatra's Westkust.

Het lust mij, als kampvechter op te treden voor dit gewest, waar ik 19 jaren geleefd heb, waar ik getrouwd ben en vier mijner kinderen en vele kleinkinderen geboren zijn.

Waarom een rustig en welvarend volk, 't welk nog niet verslaafd is aan opium, lastig te vallen en, onder den naam van belastingen, uit te plunderen, ten behoeve van andere landstreken van Insulinde, die door slecht beheer tot armoede vervallen zijn? Zoo iets vroeg ik reeds een maal; ik herhaal die vraag, op gevaar af, van een lans te breken of *gekielhaald* te worden. Het opstel: „De lastpost Sumatra's Westkust" (zie ochtendblad v. h. *Handelsblad* dd, 23 December) beantwoordende, merk ik allereerst op, dat, bij een behoorlijke ontwikkeling van Sumatra, dit gewest allerminst een lastpost behoorde te zijn. Het is toch een der schoonste, vruchtbaarste en aan delfstoffen rijkste landen der aarde. In handen van een energiek volk, zou het waarschijnlijk fabrieken en elektrische banen in overvloed hebben. De Regeering moet echter aan dergelijke exploitatiën geen belemmeringen in den weg leggen.

Wat de koffie-cultuur betreft, aan wie de schuld, dat die te niet gaat? Aan de te groote inmenging van ambtenaren, die veelal van landbouw en koffie-aanplant geen begrip hadden. Daardoor en door den dikwijls onnutten arbeid en de slechte resultaten, welke er uit voortvloeiden, werd de vrijheidlievende Sumatraan ontmoedigd, terwijl de gedwongen levering naar een vasten prijs, ook tegen het zoo weinig aan dwang gewende volkskarakter indruischte. Indien de koffie-aanplant geheel vrij gelaten wordt, des noods gesteund door menschkundige aanmoediging van deskundige Europeesche en inlandsche bestuurders, dan zal Sumatra spoedig weder veel koffie leveren, want de kwaliteit van het product is overal zeer gezocht.

Ik herinner mij, dat groote velden, kaal en aan den wind wind blootgesteld, op last van een Assistent-Resident of Controleur, met koffieboompjes beplant werden — natuurlijk alles in *rodie* (onbetaalden heerendienst). — Van die tuinen kwam niets terecht en de mannen, die er, ver van hun kampongs, in moesten werken, maakten liever de planten dood, dan dat ze er nog langer *soesah* meê hadden: „het gaf toch niets!"

Ik geef toe, dat de hervorming van het rechtswezen een misstap was en dat het veel beter geweest zou zijn, dat, volgens den al-ouden *adat*, te laten bestaan, al waren daarin langzamerhand verbeteringen aangebracht ook tengevolge van wijze en doeltreffende raadgevingen. Dat de bevolking, ook zonder belasting te betalen, in staat zal zijn, om zijn eigen bestuurders, zijn scholen, zijn politie, het onderhoud van bruggen en wegen enz. te bekostigen, geloof ik vast, wanneer langzamerhand een begin gemaakt wordt met, hetzij door overlijden der tegenwoordige bezitters, hetzij door onteigening — echter steeds tegen behoorlijke geldelijke vergoeding — alle gronden tot eigendom der gemeenten te maken; iets, dat ook zeer wel strookt met den maleischen *adat*.

Indien dan bv. over 50 jaren, dit *Communisme* een voldongen feit geworden is en de gemeenten, door de verpachte en verhuurde gronden, over geld in overvloed te beschikken zullen hebben, dan kan de Regeering vorderen, dat de gemeenten 10 of 20 pct. van hun inkomen afstaan, ten bate van het Hoofdbestuur. — De Regeering of het Hoofdbestuur, bovendien de winsten bekomende van spoorwegen, mijnen, post- en telegraafdienst, zegelverkoop als anderszins, zou natuurlijk zijn inkomen zien vermeerderen, naarmate de bevolking in welvaart vooruit ging.

Vrijheid overal! Vrijheid van handel en verkeer! Welk een ideaal!

Zutphen, 24 December 1904.

K. H. O. van Bennekom
(Athos).

Van Vreemde Koloniën.

Jamaica. Een groot gedeelte van het onlangs gepubliceerd Koloniaal Verslag van den waarnemend-gouverneur dezer engelsche kolonie, Sydney Olivier, is gewijd aan den cycloon, waardoor het eiland den 11den Augustus 1902 geteisterd werd, en aan de maatregelen, welke tot herstel der aangerichte verwoestingen werden genomen. Opmerkelijk is het feit, dat niettegenstaande tengevolge van die verwoestingen het uitvoercijfer aanmerkelijk daalde, in het afgesloten begrootingsjaar 1903—1904, de uitgaven ad 822.876 ponden sterling toch met 'n bedrag van 103.288 ponden sterling door de inkomsten werden overtroffen. De invoer wees, waarschijnlijk tengevolge van den benoodigden aanvoer van levensmiddelen, een ietwat hooger cijfer aan dan het jaar te voren en wel ruim 2 millioen tegen 1 990.884 ponden sterling. Maar de gevolgen van den orkaan deden zich, gelijk aangeduid, in den uitvoer van landbouwproducten op zeer merkbare wijze gevoelen. Terwijl in 1902—1903 eene hoeveelheid van 14.660.582 bossen bananen ter waarde van 1.134.750 ponden sterling kon worden uitgevoerd, bepaalde zich de uitvoer van dat artikel over 1903—1904 tot 7.803.243 bossen, ter waarde van 585.243 ponden sterling. In het geheel bleef de uitvoer over laatstgenoemd jaar met een bedrag van 1.474.194 ponden sterling ongeveer 30 percent beneden dien van het jaar te voren.

Betreffende de gevolgen van den orkaan, liet de heer Olivier zich als volgt uit:

„De ontwikkeling van den landbouw op het eiland kreeg 'n ernstigen schok, maar werd in geen enkel opzicht door den orkaan tegengehouden. Integendeel, de noodzaak om de uitwerking van die ramp op te heffen, werkte als 'n stimulans, en het valt niet te betwijfelen, dat gedurende den herfst en den winter vele groote planters en ook kleine landbouwers, vooral zij, die voorschotten van het gouvernement ontvingen, en uit dien hoofde onder toezicht stonden, veel meer arbeid hebben verricht dan zij anders zouden hebben gedaan, terwijl er heel wat meer aangeplant werd dan in eenig jaar te voren voor den oogst in het aanstaande voorjaar. De uitwerking van een orkaan op den bodem en plantengroei schijnt gunstig te zijn, en het daarop volgend seizoen was over het geheel ook gunstig voor den landbouw, hoewel het koude weder in het vroege voorjaar het rijpen van den oogst heeft tegengehouden. Een gevolg van den orkaan, was de invoer van een groote hoeveelheid erwten- en boonzaden van goede hoedanigheid, die in ruimen kring werden uitgedeeld; een ander de uitdeeling en het uitplanten van een groote hoeveelheid zoete aardappelen van goede qualiteit. Werkelijk waren de aanmoedigende resultaten van den orkaan duidelijk zichtbaar in de betere qualiteit der op de tentoonstellingen in de gemeente Sint Andrew en elders ingezonden landbouwproducten".

Na de, bij den orkaan geleden verliezen te hebben uiteengezet schreef de heer Olivier:

„Het is gebleken dat het eiland, aannemende dat zulk een slag niet onmiddellijk volgt op eenige voorafgaande ramp, in zich zelf voldoende hulpbronnen heeft, om zich door de er uit voortvloeiende crisis heen te helpen. Ik heb het verlies door de vernieling van eigendommen door den orkaan op niet minder dan 2,5 millioen ponden sterling geschat. Door vrienden der kolonie en deelnemers in haar lot werd een bedrag van 12.786 ponden sterling bijeengebracht, op zich zelf 'n mooie som als 'n liefdadige gift en als zoodanig ook op prijs gesteld, maar onbeduidend in vergelijking met de ramp, welker uitwerking te verzachten in de bedoeling der schenkers lag. Ik heb reeds uitgelegd dat er reden is om aan te nemen dat niettegenstaande het meest oordeelkundig streven van de zijde van het bestuur, van de pers, en van de comités, die zich met de leiding belastten in zake de uitdeeling van deze gift, om misvattingen en onmogelijke verwachtingen, wat het bedrag en de bestemming der gelden aangaat te voorkomen, de uitwerking van dit kleine fonds aan het eiland een nadeel heeft toegebracht, dat in geld omgezet een veel grooter bedrag zou vertegenwoordigen, om niet te spreken van het schadelijk effect in enkele districten. Als ik de zaak nog eens goed beschouw, kom ik eenvoudig tot de conclusie, dat het voor dit eiland in het geheel niet noodig is om onder zulke omstandigheden hulp buitenaf te zoeken. Zelfs indien de inschrijvingen tot 'n bedrag waren ingekomen, waarvoor alleen maar de vernielde huizen zouden kunnen zijn hersteld, wat thans niet het geval was, geloof ik, dat het daarmeê gestichte kwaad grooter zou zijn geweest dan het voordeel.... De hulpbronnen van het eiland, de bespaarde gelden en het crediet van Jamaïca kunnen gerust geacht worden voldoende te zijn, om zijn bewoners er boven op te houden, zelfs na zulk een groote verwoesting van voorraden en eigendommen, als door den jongsten cycloon werd aangericht.... Indien ooit eenig beroep ten behoeve van 'n eiland van den omvang van Jamaïca met zijne hulpbronnen op de liefdadigheid van Groot-Brittanje met vrucht zal kunnen worden gedaan, komt 't mij voor dat zulk een beroep gerust kan beperkt blijven tot verzoeken om steun van godsdienstige instellingen aan hare vrienden buiten het eiland voor den wederopbouw van kerken en scholen. Maar ik vertrouw dat in den vervolge nimmer weêr bij 'n dergelijke gelegenheid neiging zal bestaan voor het verzoek om een hulpfonds in het leven te roepen onder leiding van den burgemeester van Londen of eenigen anderen zoodanigen aalmoezenier".

Het volgende betreffende het gedrag der britsch-indische immigranten na de ramp is ook voor ons niet van belang ontbloot:

„De indische immigranten, wier woningen werden vernield, toonden veel spoediger dan de meeste creoolsche landbouwers en arbeiders te begrijpen wat hun te doen stond. Zij waren er veel eerder bij om hunne huizen te herstellen en het werk te hervatten. In dit opzicht gaven zij een waardevol voorbeeld, en de behendigheid en scherpzinnigheid, waarmeê zij in sommige gevallen, zich zelven en hunne huisgezinnen onder dak wisten te brengen en de ruines van den storm op te ruimen, waren zeer prijzenswaardig. De indische immigranten zijn waardevolle kolonisten, en het is te hopen, dat de politiek om hun land af te staan in ruil voor de passage-gelden, zal bestendigd worden; behalve dat men er die gelden door uitspaart, zal 't 'n blijvend voordeel voor het eiland blijken te zijn. De deposito's in de gouvernements-spaarbank der immigranten vermeerderden in den loop van het jaar met 2000 ponden sterling en bereikten 'n bedrag van iets meer dan 24000 ponden sterling. Men schat de waarde van het onroerend bezit der immigranten op het eiland op omstreeks 30000 ponden sterling".

Burgerlijke pensioenen in Madagaskar. Behalve van Indo-China is nu ook, wat de fransche koloniën aangaat, de quaestie der burgerlijke pensioenen voor Madagaskar geregeld. Het besluit dagteekent reeds van den 20sten November ll., doch zagen we het eerst onlangs bespreken. Daaruit blijkt, dat met uitzondering van het personeel der openbare werken in laatstgenoemde kolonie, waarvoor bij besluit van 2 Juni 1899 een speciale regeling werd in het leven geroepen, aan alle ambtenaren en beambten, van fransche nationaliteit, tot de verschillende diensten behoorende en geen rechten kunnende doen gelden op een pensioen van den staat, het recht op pensioen verzekerd wordt uit een fonds, dat zal worden gevoed als volgt: door een verplichte storting van 5 percent 's jaars van het koloniaal tractement (eventueel van het heel of half europeesch tractement), afgescheiden van alle toelagen, door de ambtenaren; een storting van 5 percent van het totaal der genoemde tractementen door de kolonie; kortingen op de tractementen voor Europa, uithoofde van verlof, en kortingen of inhoudingen, die bij wijze van disciplinairen maatregel mochten worden toegepast; inhouding van een twaalfde van het europeesche tractement bij eerste benoeming, af te doen in vier maandelijksche payementen; inhouding van een twaatfde van elke tractetementsverhooging; de renten van het fondskapitaal; giften en legaten; een jaarlijksch subsidie van 45000 franken gedurende de tien eerste jaren en verder van 10000 franken uit de koloniale kas.

ADVERTENTIËN.

Voor elke afwijking van den normalen haargroei wende men zich om **kosteloos advies** tot den Hofkapper

Justman Jacob

Korte Poten 40, 's-Gravenhage.

PENSION

Koningsplein 6, 's-Gravenhage.

Gemeubileerde Apartementen te huur met of zonder pension,

per maand, per week of per dag.

W. H. C. Th. SASSE

Français. Méthode Berlitz.

Leçons de choses. Lectures intuitives. Lecture de journaux, Etude de pièces de théâtre. **BINCKHORSTSTRAAT 124.**

Electro-Medische toestellen

overeenkomstig het systeem van Prof. KORSCHELT en Dr. VON ALIMONDA.

Genezen spoedigst indische kwalen, zenuwziekten, verlamming, enz. enz.

Verkrijgbaar Van Brakelstraat 57.

Massa getuigschriften.

Polikliniek

voor Ziekten der Urinewegen en Geslachts Organen.

Dr. B. SWAAB Arts,

Kloveniersburgwal 41, Amsterdam.

AGUILAR'S

PORT-, SHERRY, MADEIRA en fijne TAFELWIJNEN, **zijn alom bekend.**

Hoofdkantoor:

Heerengracht 3, Den Haag.

Bijkantoor:

BATAVIA, B. DE BAS & Co.

Succursalen: UTRECHT en LEIDEN.

Agentschappen op alle Hoofdplaatsen in Ned. Indië.

Interc. Telephoon 264.

Zutphen Vooruit.

Zutphen, gelegen in een gezonde, boschrijke, malaria-vrije omgeving, is bijzonder geschikt voor vestiging van gezinnen die een **gezellige, niet te dure** woonplaats verlangen. Huren matig. Op het gebied van **Tooneel, Concerten, Opera's, Kunst** en **Wetenschap** is er hetzelfde te genieten als in grootere steden, maar veel goedkooper.

De plaats is uitstekend voor opleiding van jongelieden. Men heeft er een **Gymnasium, H. B. School** (beiden ook voor meisjes toegankelijk), **Scholen van uitgebreid onderwijs, Meisjesschool, Kunstnijverheidschool** (teekenen, boetseeren, houtsnijden, kunstnaaldenwerk, japonnaaien), **Muziekscholen, Taalcursussen, Kookschool, Rijksnormaallessen**, enz.

M. M. F. LUPPES, Voorzitter.
M. G. A. WENNIPS, Secretaris.

Th. A. A. SIMONIS

34 Groenmarkt.

DEN HAAG over de Prinsestraat.

Ledikanten, Spring- Kapok- en Paardenharenmatrassen, etc.

in GROOTE KEUZE,

BILLIJKE PRIJZEN en SOLIDE QUALITEIT.

Hofleverancier van H. M. de Koningin. | Hofleverancier van H.M. de Koningin-Moeder

Brandstoffenhandel

C. AANDEWIEL

KANTOOR	FILIAAL
Sumatrastraat 145	Badhuisstraat 103
Telephoon 1427	Telephoon 2854
'S-GRAVENHAGE.	SCHEVENINGEN.

Kostleerlingen.

Een gepens. leeraar in den Haag, werkzaam geweest in Ned. en in Indië, is bereid in zijn gezin op te nemen, één of twee jongens of meisjes, voor wie **een aangenaam tehuis** en voor zooverre noodig, **toezicht op en hulp bij de studie wordt verlangd.**

Br. fr. letter T bij de boekhandelaren VAN DER HAAR & VAN KETEL, Prins Hendrikstraat 138.

---

18 à 20 pCt.

De naaml. vennootschap Verbruiksvereeniging

INSULINDE,

2e Schuijtstr. no. 1,

verkoopt à contant KRUIDENIERSWAREN en COMESTIBLES 18 à 20 pCt. beneden de gewone winkelprijzen.

Vraagt prijscourant.

Bij de Uitgevers-Maatschappij

HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG

te 's-Gravenhage

is verkrijgbaar:

AANTEEKENBOEK

voor betaalbaar gestelde

COUPONS en DIVIDENDBEWIJZEN.

Prijs 40 cent.

Het *Weekblad voor Incourante Fondsen* van BROEKMAN en HONDERS schreef hierover:

Door de Uitgevers-Maatschappij „Het Gemeenschappelijk Belang" is uitgegeven een „Aanteekenboek" voor betaalbaar gestelde Coupons en Dividendbewijzen, waarin de bladzijden per maand, Januari—Decemb. volgen, met 8 hoofden ter invulling van de benaming der effecten, nominaal bedrag der stukken enz., alles tusschen staande lijnen. Voor verschillende aanteekeningen van effectenbezit is zulk een register zeker nuttig en de prijs van f 0.40 wel waard.

's-Gravenhaagsche

Crediet-vereeniging en Depositokas

Den Haag. — Buitenhof 46.

Waarborgkapitaal en Reserve f 400.000.

Directie:
Mr. I. B. VAN BERCKEL. — J. L. DIETZ.

Commissiehandel in **Effecten** en **Coupons. Credieten** tegen persoonlijk of zakelijk onderpand. Verhuurt **Safes** in den brandvrijen kelder. Plaatst gelden à **deposito**, in **chèque-rekening**, in de **spaarkas.**

Correspondent van de **Ned. Ind. Escompto-Maatschappij.** Betaalt hare **Wissels** uit. Fourneert tegen zeer voordeelige koersen **Traites** op de belangrijke plaatsen in **Ned. Indië.**

Verstrekt alle gewenschte inlichtingen.

Kantoortijd 9—3 uur.

Pierre Vos,

CUISINIER

v. Galenstraat 30.

DINERS

in alle prijzen.

A. SCHARENBERG,

Hofleverancier.

GROOTSTE KEUZE

Thee- en Presenteerbladen, THEESERVIEZEN, Koffiestelletjes, Bouilloirs, enz. enz., enz.

's-Gravenhage, Hoogstraat 15

Allen, die de bekende

Roode en Witte

Porto Sanitario

(met gedeponeerd etiket v./d. COMPA HOLA)

als St. Nicolaas-Surprise ontvingen, zij beleefd herinnerd dat deze merken te verkrijgen zijn bij

C. L. DROSSAERS,

te Den Haag — Plaats 24.

Hoogste Waarde voor Oude en Indische Brillanten

Goud, Zilver en Platina.

MAGAZIJN van Gouden, Zilveren en Juweelen voorwerpen.

S. SCHUIJER,

Korte Poten 44, Den Haag.

Inkoop en Ruil.

HEINEKEN's

(Oudste) Glazenwasscherij

Stoom Jaloezieën- en Rolluikenfabriek

Driehoekjes 3, voorh. Wagenstraat 39a, Den Haag.

Telefoonnummer 2478.

Amsterdam, v. d. Helststraat 1.

Utrecht, Potterstraat 20.

Hilversum. Arnhem. Nijmegen.

Brandapparaten

der nieuwste vinding, van de eenvoudigste tot de meest complete.

Groote voorraad Fijne Houtwaren.

TENZER'S VLOEIBARE VERF voor Hout, Gobelin, Fluweel, enz.

TENZER, Oude Molstraat 15, Den Haag

Eenigst speciaal Magazijn. Geen goedkooper adres in Binnen- of Buitenland.

„Arnhem" Levensverzekering-Maatschappij „ARNHEM".

Directie: Th. LIEFRINCK, P. A. BOONE.

Generaal-Inspecteur: C. A. VAN DER HUCHT, te *'s-Gravenhage.*

Inspecteurs: H. N. STAKMAN te *'s-Gravenhage;* G. O. A. VUNDERINK te *Groningen;* P. A. BOONE Jr. te *Arnhem;* J. P. PUNT te *Breda.*

Bijkantoor te **Batavia**, Directeur J. WILDEMAN.

OUDE en INDISCHE BRILLANTEN

worden tegen marktprijs ingekocht door

N. BLOM,

in Goud, Zilver en Edelgesteenten,

Amsterdam, N. Heerengracht 9.

Ook aan huis te ontbieden.

Eduard Pelger,

MAGAZIJN VAN HEERENHOEDEN en PELTERIJEN

Prinsestraat 39, 's-GRAVENHAGE.

Lambert Waterreus,

Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.

TELEPHOON 1447.

Directe import van indische ingrediënten voor de Rijsttafel.

Kwee assem - Krandjie - Goelalie - Manissan assem
Samballans - Versche Ketella - Boemboe's.

Het meest aangenaam werkend ***laxeermiddel***, zonder eenige nadeelige invloed op de spijsverteering zijn onze

CASCARA PASTILLES,

per flacon à 30 pastilles **f 0.30**
» » » 100 » **f 0,75**

Onze versuikerde **STAALPASTILLES** zijn onbedervelijk, daarom het beste middel tegen *Bloedarmoede en de gevolgen daarvan.*

Prijs per flacon à 100 stuks **f 0.50**
» » » » 1000 » **f 3.30**

Vraagt uitsluitend ons merk.

BROCADES & STHEEMAN. — MEPPEL.

Eerste Nederlandsche fabriek van Gecomprimeerde Geneesmiddelen.

Te bekomen bij alle Apothekers.

MEIJROOS & KALSHOVEN, ARNHEM Koningsplein 9.

Export van **Piano's, Harmoniums, Muziek-, Blaas- en Strijkinstrumenten, Gramophones, enz.** naar Oost- en West-Indië.

Speciaal voor de tropen aanbevolen:

Piano's en Vleugels uit de fabriek van JOHN. BRINSMEAD & SONS, LONDON! Garantie 5 jaar.

Catalogus franco op aanvrage.

Vraagt de bekende Sauces en [FABRIEKSMERK T&D GEDEPONEERD] **Uw Leverancier Groenten, Soepen, Zuren van de Firma**

TIELEMAN & DROS, *Leiden.*

De Firma TER MARSCH & Co.

Hofleveranciers te ROTTERDAM

levert, onder nevensstaand Fabrieksmerk, uitsluitend prima kwaliteit

Gedep. Fabrieksmerk.

Vleeschwaren, Soepen, Sausen, Hammen,

ENZ. ENZ.

Vraagt uitgebreide Prijscourant voor Export of Binnenland.

ZADEL- EN KOFFERMAKERIJ,

W. POPPINK,

151 PRINS HENDRIKSTRAAT, DEN HAAG.

Goedkoop adres voor sterke REIS- en HANDKOFFERS. Vooral wordt de aandacht gevestigd op mijn uiterst solide en goedkoope gepanserde HUT- en MAILKOFFERS. Reparatieinrichting voor alle soorten reisartikelen en lederwaren.

Poppen.

OUDST en MEEST GESORTEERD adres in POPPEN en POPPENKLEEDING.

Poppen welke kunnen worden uit- en aangekleed,

tevens inrichting van alle voorkomende reparatiën aan de Pop.

Goedkoopst adres van de poppen merk COSMOPOLITE.

Al onze Poppen zijn geprijsd.

Th. A. KEET,

OUDE MOLSTRAAT 11 bij de Papestraat.

Instituut „De Oorsprong", te Baarn.

Opleiding voor den **Handel** voor **4e kl. H. B.-S.** en **3e kl. Gymnasium** en daarmede gelijkstaande **examens.**

Prospectus, examenresultaten en verdere inlichtingen worden gaarne toegezonden den door Directeur **W. MARIS.**

Het recht op pensioen wordt verworven door langdurigen dienst of wegens verwonding of lichaamsgebreken. De diensttijd, welke recht op pensioen verleent, is vastgesteld op 25 jaren, zonder leeftijdsgrens. Van die 25 jaren moeten minstens 20 jaren op Madagaskar of in de onderhoorigheden zijn doorgebracht, met inbegrip van reizen en verloven, onder voorbehoud dat de gezamenlijke duur dier reizen en verloven niet meer dan zes jaren telt. Alles wat daarboven valt wordt voor twee derden van den staat van dienst afgetrokken, als wanneer de betreffende eerst recht op pensioen verkrijgt bij een effectief verblijf in de kolonie gedurende 14 jaren. Militaire en andere diensten voor den staat buiten Madagaskar verricht, worden voor hoogstens 5 jaren bij de berekening van den diensttijd in rekening gebracht, voor zooverre het niet-gepensionneerden betreft. De vorige diensttijd van gepensionneerde militairen, die in den burgerlijken dienst der kolonie treden, worden als effectieve jaren, in de kolonie doorgebracht, berekend, met dien verstande, dat het recht op burgerlijk pensioen eerst ingaat, wanneer de gepensionneerde weer 10 jaren in civielen dienst achter den rug heeft, waarvan minstens 7 effectieve koloniale jaren. Voor de burgerlijke pensioenen tellen evenwel de jaren vóór het afgelegde 20ste levensjaar niet meê.

Recht op het maximum-pensioen, 45 percent van het laatstelijk genoten tractement, tot 'n minimum van 800 franken, krijgt de ambtenaar, die buiten staat geraakt is zijn dienst te verrichten tengevolge van een daad van toewijding in het openbaar belang, hetzij door zijn leven te wagen om een of meerdere personen te redden, hetzij in een gevecht of worsteling in en voor de uitoefening zijner functiën, en die, tengevolge van een bevolen dienstverrichting onherstelbare verwondingen heeft bekomen, welke blindheid of het verlies van een of meer ledematen hebben veroorzaakt.

De ambtenaar, die tengevolge van een bevolen dienstverrichting minder ernstige verwondingen dan de vorengenoemde heeft bekomen, maar toch daardoor voortdurend buiten staat is gesteld zijn dienst te hervatten, of die in denzelfden toestand verkeert wegens ernstige gebreken, als het gevolg van epidemische besmettelijke ziekten en andere, bepaaldelijk en uitsluitend het gevolg van vermoeienissen of gevaren aan den dienst verbonden, heeft recht op het een-vierde van het gemiddeld tractement in de vier laatste jaren, vermeerderd met 1 ten 100 voor elk dienstjaar, kunnende die verhooging niet meer bedragen dan 20 ten 100.

De weduwen hebben recht op pensioen: wanneer de echtgenoot gepensionneerd was of een diensttijd achter den rug had, welke hem recht op pensioen verleende; wanneer de echtgenoot gestorven is tengevolge van een ongeval of verwonding in een bevolen dienst; wanneer de echtgenoot bij de uitoefening zijner functiën het leven verloor bij een schipbreuk of eenige andere gelegenheid, ook wanneer de dood eerst later als rechtstreeksch gevolg van het voorgevallene plaats had; wanneer de dood van den echtgenoot is veroorzaakt door ziekten of gebreken als bovenbedoeld; onder de mits, dat het huwelijk minstens 2 jaren vóór de pensionneering van den echtgenoot, of vóór diens dood, tenzij de overledene bij een bevolen dienstverrichting 't leven verloor, moet zijn gesloten.

Opmerking verdient, dat wat de weezen betreft, wier rechten op pensioen of onderstand worden erkend voorzoover zij vóór de pensionneering, of vóór den dood van den vader tijdens deze in actieven dienst was, zijn geboren, geen onderscheid wordt gemaakt tusschen de rechten van wettige en wettig erkende natuurlijke kinderen.

Marokko. 't Schijnt, dat nu de fransch-engelsche overeenkomst een voldongen feit geworden is, Frankrijk het ernstig gaat meenen met de rol, die het zich ten opzichte van de leiding van zaken in Marokko zag toegewezen.

In de eerste plaats gold het den Sultan te helpen aan 'n eenigszins geoefend leger, waartoe reeds een fransche militaire zending zich naar Fez had begeven. Die fransche militairen werden reeds bij aankomst met 'n scheel oog aangekeken door de omgeving van den sultan, waar de jaren-lange invloed van den Kaid Mac-Lean zich nog liet gevoelen. Maar toen nu onlangs weer 'n nieuw [illegible], één luitenant en twee onderofficieren van het 19e algerijnsche legerkorps te Fez aankwam, had de sultan zelf er genoeg van gekregen en weigerde deze nieuw aangekomen luitenant Amis te ontvangen.

Daarbij gaf de sultan den, zich nog te Tanger bevindenden franschen zaakgelastigde Saint-René Taillandier zijn wensch te kennen, dat die fransche militaire zending te Fez maar wêer zou worden opgedoekt, gelijk met die der andere mogendheden. Blijkbaar heeft de sultan geacht wel te weten, hoeveel er nu wel al waren, maar niet hoeveel er zoo bij stukken en brokjes bij zouden komen.

Het antwoord van den franschen zaakgelastigde liet zich niet lang wachten. Den Maghzen, of ministerraad van den sultan, te kennen gevende dat hij, involge de beslissing zijner regeering, zijn vertrek naar Fez tot nader orde had uitgesteld, gaf de heer Taillandier, aan den franschen vice-consul, de fransche militaire zending en de leden der kleine fransche kolonie te Fez den last de hoofdstad te verlaten en zich naar Tanger te begeven.

Of dat kleine troepje, indien de sultan intusschen niet tot bezinning komt en 't er op waagt 'n conflict met Frankrijk uit te lokken, dien terugtocht zonder klêerscheuren zal kunnen volbrengen, staat te bezien.

El Ksar, gelegen op het kruispunt van de groote wegen, die naar Fez, Tanger, Larache en den Atlantischen Oceaan voeren, moet op 't oogenblik door de bergbewoners in den omtrek worden belegerd, die de uitlevering eischen van den franschen vertegenwoordiger Michaux-Bellaire, en van den engelschen politieken agent Carlton. Wer weiss wie sehr, wer weiss wie bald! zei de oude kapitein van Hackländer's laatsten bombardier, en zeggen ook wij thans.

LOMBOK.

In het *Indische Genootschap* hield Dinsdag 27 December, de heer *J. C. van Eerde* eene voordracht over „het grondbezit op Lombok" een onderwerp, dat hij gekozen had, omdat zijn vroegere werkkring op het genoemde eiland hem in het bijzonder tot de landbouwaangelegenheden had in betrekking gebracht.

Tot ons leedwezen konden wij onmogelijk die Vergadering bijwonen en kunnen wij er dus geen eigen verslag van geven. Om de vele lezers, die het verhandelde van belang zullen vinden, echter niet teleur te stellen, nemen wij voor ditmaal over, wat daarvan in de dagbladpers is meegedeeld:

»Spr. zette uiteen dat op Lombok de vorst wordt beschouwd als heer over alles, eigenaar van alle goederen, bevoegd om over aller leven en eigendom te beschikken. Alle andere eigendomsrechten zijn van hem afgeleid.

Hij ging daarna in de eerste plaats na de rechten op woeste gronden. Allereerst de ongerepte wouden, waarvan het betreden slechts is toegestaan, na vergunning van den vorst. Daar in het oerwoud, op de ongerepte bergtoppen, huizen de goden. Wee den mensch, die zich daarheen, tegen den wil der goden, begeeft! Een tweede soort bosschen is bestemd voor jachtterrein voor den vorst. Ook nu nog staat de jacht bij de adellijke jongelieden op Lombok in groot aanzien. Niemand mocht de jachtterreinen van den vorst betreden, zelfs niet de vorstelijke prinsen.

Op de aan de jachtterreinen grenzende bouwgronden bracht het wild soms groote schade aan, zoodat de landrente daar de helft bedroeg van elders.

Een derde soort van bosschen waren die, welke aan de dessa's waren toegewezen en waarvan de grenzen bij de schenkingsakten nauwkeurig waren bepaald.

Het dorpshoofd had er voor te zorgen, dat alleen zijn onderhoorigen het boschgebied betraden. De vorst had het recht ontginningen te verbieden, wat van belang was voor het behoud van het irrigatiewater. De dorpsbewoners mochten geen hout kappen, zonder vergunning van de hoofden; wel hout sprokkelen.

Een vierde categorie vormden de particuliere bosschen, in erfelijk particulier bezit, waarvan echter de vorst het ontginningsrecht bezat.

In de tweede plaats behooren tot de woeste gronden de vlakten: 1°. de alang-alangvelden, gedeeltelijk dorpsbezit, waar elk vrij alang-alang mocht snijden, gedeeltelijk domein; 2°. de weiden, die eveneens tot de vorstelijke domeingronden behoorden of tot de dessagebieden. Een ander soort waren de algemeene weiden, waar de veehouders van heinde en ver bijeenkwamen. Het is van belang, dat deze in stand blijven. Ons bestuur heeft daarvoor dan ook steeds gezorgd. Ieder, die deze weiden gaat ontginnen, wordt streng gestraft. Geschiedde dit niet, dan zou er gebrek komen aan veevoeder, als de padi gesneden werd.

Spr. was hiermede gekomen tot de ontginning der woeste gronden bij particulieren in gebruik zijnde. Hij verdeelde deze in tijdelijke ontginning en ontginning voor rijstvelden.

De vorst hief belasting in natura voor de vergunning tot tijdelijke ontginning, o. a. een deel van de katoen- of rijstproductie. De irrigatiebelangen maakten een punt van onderzoek uit bij de beoordeeling, of er aanleiding was, vergunning te verleenen tot ontginning voor rijstvelden. Door de ontginning verwierf men zich het bewerkingsrecht. De grond bleef echter domein en was na 3 oogsten landrente-plichtig. Met de hoofden, die het initiatief namen tot ontginning, was iets dergelijks het geval: de grond bleef domein, maar was landrente-vrij. Bij ontginning van tuinen werd de verplichting tot het betalen van landrente geboren, als de boomen groot genoeg waren om rijpe vruchten te dragen.

Spr. behandelde vervolgens de bouwvelden, die hij verdeelde in: irrigeerbare sawahs, van regen afhankelijke sawahs, rijstvelden, die bevloeibaar zijn of door regen kunnen worden besproeid, tuinen, tijdelijke velden, permanente droog gecultiveerde rijstvelden en erven. Westelijk Lombok is geheel geïrrigeerd, oostelijk Lombok voor een groot deel, Midden-Lombok gedeeltelijk. Spr. schatte het totaal der oppervlakte van de rijstvelden op 50,000 bouws. Onder deze rijstvelden waren er domeingronden in de doode hand, die uitgegeven werden in bewerkingsrecht en privé-domeingronden, in pacht uitgegeven en beheerd door hofdignitarissen. Voorts is er een soort gronden, dat niet landrenteplichtig is aan den vorst, door schenkingen van den vorst aan Balische grooten en priesters ontstaan.

Later werden van dergelijke schenkingen behoorlijk gezegelde bewijzen opgemaakt. Die van de oudste tijden bestaan niet meer. Zoo is een groot complex gronden in particulier bezit geraakt.

De vorst vond het zeer aangenaam, dat de adel grootgrondbezitter was. Meestal gaven de groote particuliere grondbezitters een deel hunner gronden in bewerking aan een rentmeester. De eigenaars kregen de helft van de opbrengst, terwijl zij geen belasting aan den vorst behoefden te betalen. Die gronden zijn langzamerhand versnipperd door erfenis, enz. Toch zijn er nog complexen van 100 en meer bouws, o. a. Kareng Bajan.

Het erfelijk individueel bezit kon weer terugkeeren tot het domein: door naasting bij gemis aan erfgenamen (waarvoor kinderlooze families vaak kinderen adopteerden); door afstand aan den vorst, door verbeurdverklaring, of als bij een geschil beide partijen evenveel recht schenen te hebben. Dan nam de vorst den grond eenvoudig in beslag. Ook liet hij wel eens grond koopen, als hij het voor lusthoven noodig had.

Vervolgens wierp spr. nog een korten blik op de inmengingen van den souverein inzake vervreemding van grond, aan de hand van een door spr. gemaakte vertaling van enkele vorstelijke besluiten — uit den tijd van het vorstenbestuur op Lombok, sommige van de laatste 50 jaar — welke in de Balineesche taal op Lontar-bladeren gegrift zijn. Vele der registers, waarin de akten zijn opgenomen omtrent het grondbezit, zijn verbrand bij de verovering van Lombok, door onze troepen. Wat gered is, bevindt zich door de zorgen van den heer Brandes in het Leidsch Museum, doch wacht nog op ordening. De Sasaks hebben — in den tijd van onze overwinning op Lombok — getracht te fraudeeren door valsche akten aan ons over te leggen, die zij zelf hadden vervaardigd en gezegeld. Gelukkig hebben wij het bedrog ontdekt. Bij vervreemding van den grond moest de vergunning van den vorst worden gevraagd. Chineezen konden wel grond bezitten, doch niet vervreemden. Aan de leden der drie hoogste klassen mocht grond verpand of verkocht worden, tegen door partijen overeen te komen voorwaarden. De adel mocht den grond niet verkoopen aan den kleinen man. Gronden, waarvan de producten aan instellingen zijn toegekend, mogen niet vervreemd worden. Clandestiene vervreemding deed den grond vallen in handen van den vorst en werd bovendien hoog beboet.

Vóór de komst van de Nederlanders op Lombok heerschte een voortdurende strijd tusschen de Baliërs en Sasaks en lagen uitgestrekte gronden braak, zoo o. a. een woeste streek van verscheidene palen, die thans geheel is bebouwd. In 1896 of 1897 was dit een onafzienbaar alang-alangveld, waar allerlei kwade elementen rondzwierven. In den opstand van de Sasaks vóór onze komst gingen vele individueele rechten verloren, o. a. de apanagerechten.

Ons bestuur heeft getracht de oude toestanden te reconstrueeren. De oude eigenaren zijn in hun rechten hersteld, terwijl thans in de plaats van den souverein de Indische regeering is getreden, als opper-eigenaar van den grond. Spr. verwees voor het overige naar een artikel in »De Indische Gids« van 1901, daarin opgenomen door de groote welwillendheid van sprekers vroegeren leermeester, den heer van Sandick. Vele inlanders hebben zich tot spr. gewend, toen hij te Lombok was, om een billijker verdeeling van hun velden te verkrijgen.

Alle gronden zijn thans landrenteplichtig. Uitsluitend aan de inlandsche rechtbanken is het recht verleend, gronden uit te geven. Als hoofden dit doen, worden zij streng gestraft. Vervreemding van gronden is zoodoende behoorlijk geregeld.

Kort na den Sasakopstand werd een geregelden handel in gronden gedreven. Gronden werden verkregen als buit en vele Balische grondeigenaren verkochten hun grond uit geldnood. Vele Balische grondeigenaren verkeerden toen in een ellendigen toestand, hun ontbraken de middelen om aan eten te komen, en in dien tijd kwamen de Sasaks bij hen met geroofde rijksdaalders en kochten den grond. Waar ons gebleken is, dat de Baliërs door force majeure hun grond hadden van de hand gedaan, hebben wij hun den grond teruggegeven. Wij hebheb nl., omdat wij sympathie hadden voor de Baliërs, hen niet economisch afhankelijk willen maken van de Sasaks. Dit ware ook niet geweest in het algemeen belang.

Ook op andere wijze kan de grond vervreemd worden: door het pandcontract en de z.g. *menidjil*-overeenkomst.

Overeenkomsten omtrent te velde staand gewas waren nietig. Erven waren onvervreemdbaar. Alleen de erfelijk individueel bezeten gronden kon men vervreemden, doch slechts met toestemming van den vorst, b.v. als men geld noodig had voor lijkverbranding, iets wat een zeer kostbare plechtigheid is, daar dan een reusachtig feest gevierd wordt.

Bij vervreemding maakte de griffier van den vorst de koopakten op. Vreemdelingen mochten nooit eigenaars van den grond worden. Dit is geheel in overeenstemming met het Indisch Staatsblad van 1875 no. 179.

Spr. meende hiermede te hebben aangetoond, dat de souvereine grondrechten op Lombok van vèrstrekkenden aard zijn. De vorst had grooten invloed, ten goede en ten kwade.

Mocht het grondrechtenstelsel in eenig opzicht gefaald hebben, men bedenke, dat in ons oog grove tekortkomingen van het vorstenbestuur zulks in het oog der inlandsche bevolking geenszins waren. Dit was eerst het geval toen spoliatiën op groote schaal plaats hadden.

Exorbitant waren de grondrechten van den vorst zeker. Individueel kon men slechts een beperkt gebruiksrecht op den grond uitoefenen. De vorst had een grooter recht op den grond dan onze regeering op gronden op Java en Madoera heeft. De vorst kon den grond aan een ander toewijzen, hem naasten, enz.

Zijn nu die exorbitante rechten een oorspronkelijke Sasaksche instelling, dan wel hebben de Baliërs deze rechten medegebracht uit Bali?

Noch het een noch het ander is uitsluitend het geval. Men had op Lombok oorspronkelijk een aantal dessastaatjes. Alle gronden behoorden aan het dessa-gebied. Al brachten deze cijns op aan den vorst, zij waren volstrekt niet zoo ondergeschikt aan den vorst. De vrije had in den ouden tijd een uitgebreider recht op zijn akker dan later.

Op Bali was de vorst oorspronkelijk slechts de scheidsrechter tusschen de dessa's. Eerst geleidelijk breidde zijn bemoeienis zich uit over alle belangen. Doch over de onbebouwde gronden had hij oorspronkelijk weinig te zeggen. De grondrechten berustten dus ook hier oorspronkelijk bij de dessa's. In hoogste instantie berustten die rechten bij de goden.

De grondrechten op Lombok zijn ontstaan door een anderen factor: het veroveringsrecht, dat vaak een storenden invloed heeft geoefend op de bestaande inzettingen. De overwinnaar voerde niet zijn eigen instellingen in, maar maakte van dit veroveringsrecht gebruik. Spr. vergeleek deze rechtstoestand met dien der stipendiaria van de oude Romeinen, de verovering van Peru door de Inca's. De oorspronkelijke ontginners en bebouwers boetten daarbij hun rechten in.

De toestand dier gronden op Lombok viel te vergelijken met dien der Vorstenlanden op Java, waar de vorst wordt beschouwd als eigenaar van allen grond, bebouwd of onbebouwd. Ook daar is zulks, naar spreker's meening, een gevolg van usurpatie.

Men heeft beweerd, dat de Hindoe's bij hun komst op Java dien toestand reeds aantroffen. Dit is mogelijk. Maar het kan ook zijn, dat de Hindoe's van hun veroveringsrecht hebben gebruik gemaakt om een wijziging te brengen in den bestaanden toestand. Ook in Britsch-Indië (b. v. in centraal Pundjab) bestaat een dergelijke vorm van grondbezit, volgens Baden Powell toe te schrijven aan »the richt of conquest« van de Arische hoofden of radja's. Wat hij van die streek mededeelt, geldt evenzeer voor Lombok.

Zoo had dan het inlandsche veroveringsrecht veel invloed op de totstandkoming van het grondbezit, zooals wij dat aantroffen bij onze vestiging op het eiland.

Eeuwenlang heeft op Lombok de oorlogstoestand geheerscht. Na de vestiging der Baliërs hadden voortdurend opstanden plaats, steeds gesmoord in bloed. Het veroveringsrecht voerde toen hoogtij, dat recht was absoluut.

Aan die voortdurende oorlogen werd 10 jaar geleden — spr. hoopt voorgoed — een einde gemaakt, toen de machtigste onder de machtigen, de »Kompenie«, bezit van het eiland Lombok genomen heeft. Aan haar thans de taak: de souvereine rechten te handhaven, volgens de rechten der bevolking; aan haar het voorrecht: de grondrechten te beschermen; aan haar ook de dankbaarheid van den overwonnene, omdat zij de gronden niet heeft in bezit genomen voor de Sasaks, maar naar haar beste weten die gronden, met inachtneming van billijkheid en rechtvaardigheid, heeft verdeeld. Ons bestuur weet aan de behartiging van ieders belang te verbinden de billijkheid tegenover hen, die de gronden hebben te gebruiken.

Na deze toegejuichte rede werd een korte pauze gehouden, waarna gelegenheid bestond tot debat.

De heer van Sandick ving aan met de verklaring, dat het hem zou spijten, wanneer de Indische regeering niet langer van de diensten van den heer van Eerde zou kunnen gebruik maken, waar deze zulk een uitstekend kenner is van de agrarische toestanden aldaar.

Spr. vroeg: of de dammen en de leidingen voor de irrigatie ook in privaat bezit konden overgaan?

De heer Pijnacker Hordijk vroeg inlichtingen omtrent de landrenteregeling voorheen en thans. Brengen de Lombokkers thans minder belasting op?

De heer mr. Canter Visscher vroeg: of de naasting difinitief was bij een geschil, waarbij men het niet eens kon worden? Voorts rectificeerde hij een opmerking van den inleider omtrent de vroegere, gedeeltelijk verbrande registers, die niet zijn overgebracht, na de plundering van Lombok, naar Leiden, doch in deposito zijn bij het Bataviaasch Genootschap, blijkens een artikel van den heer Liefrinck.

De heer mr. van Deventer vroeg inlichtingen omtrent het communaal bezit en omtrent een volkje, de Boda's, waar de inleider eenigen tijd vertoefd heeft.

De voorzitter souligneerde de vraag van den heer Pijnacker Hordijk en vroeg: of de landvervreemding op Lombok van de Preanger-regeling afwijkt?

Deze vroeg nog: of het verbod van vervreemding van het gewas nog geldt?

De inleider bracht allereerst dank aan den heer van Sandick voor zijn vriendelijk woord. Dat het water behoorde aan den vorst, was ook een vorstelijk instituut. In een gedeelte der zee zelfs mocht alleen de vorst visschen. Het idee, dat de vorst eigenaar is van al het water, is zeer consequent doorgevoerd. Al komt in de practijk het water ten goede aan al de landbouwers, de vorst heeft steeds de macht in te grijpen, de dammen te doen stukmaken, enz. In hoeverre nu van privaatbezit der dammen kan gesproken worden, is moeilijk uit te maken. Spr. gelooft, dat men verstandig doet te zeggen: dat de dammen van den vorst zijn, omdat de dammen en leidingen geheel in beheer zijn bij vorstelijke ambtenaren. Het karakter der landrente is geprononceerd dat van grondbelasting, meer nog dan op Java.

Op een nadere vraag antwoordde de inleider, dat thans het geheele waterbeheer is in handen van de Indische regeering. Een controleur staat aan het hoofd van dit beheer, geen ingenieur, doch toch een zeer deskundig persoon. Ook ten aanzien der landrente is thans de bevolking in beter conditie dan vroeger. De vorst eischte nominaal de helft van de opbrengst der gronden. Er bestond echter een groot verschil tusschen den vorst en den particulieren grondeigenaar, in dezen zin: dat de vorst veel royaler was.

De vorst schold verscheidene bossen pady vrij en hief b.v. maar 150 in plaats van 200. Hij hief 25 procent van de bruto-opbrengst. Ook de tweede gewassen waren geheel voor den bewerker. De landrente was in origine een stilzwijgende overeenkomst tusschen den vorst en den pachter om elk de helft van den opbrengst te oogsten. In de practijk bracht de bouwer de helft naar den vorst, met een renumeratie voor het vervoer. Dien zwaren belastingdruk hebben wij weggenomen. Wij hebben in Lombok ingevoerd een eenheidsmaat van 3 meter. 7200 M. is de eenheid voor de landrenteberekening, terwijl de oude vorstelijker »*tanaq*« ongeveer 5800 M. bedroeg. Onze *tanaq* is dus 23 pct. grooter dan vroeger. De bos padi is door ons op 8 katties gesteld en ten laatste — en dit is de grootste verlichting — mag hij de belastingplichtige, in plaats van in natura, ons in geld voldoen (inplaats van 1 bos padie mag men 60 kepangs brengen of $7\frac{1}{2}$ cent). Doet men al die berekeningen gelden, dan blijkt, dat de belastingdruk tot $\frac{1}{3}$ pct. verminderd is. Later hebben we een indeeling in 5 klassen gemaakt en wordt rekening gehouden met den economischen toestand der streek, evenals in Britsch-Indië.

Het verbod van vervreemding van te velde staand gewas is gehandhaafd. Dit bleek te meer noodig, waar wij belasting in natura heffen. Van schulden-maken is geen quaestie, terwijl het gewas nog te velde staat.

De klassenindeeling wijkt op Lombok sterk af van de Preanger-regeling. Een belangrijke bepaling is die betreffende de productiviteit der bouwvelden. Dit systeem gelijkt bijzonder op dat in Britsch-Indië gehuldigd. Niet proefsneden worden als basis genomen, maar een behoorlijke beoordeeling van de gronden heeft plaats. Proefsneden voldoen niet. Dit heeft spr. zelf ondervonden. Men moet ze nemen op groote schaal en gedurende een reeks van jaren, anders geven ze weinig resultaat. Ook vallen zij niet zeer in den geest der bevolking. Veel beter resultaat is verkregen met een vergelijking van den toestand der watterschappen onderling. Zoo kwam men eerst tot 3, later tot 5 klassen. Het blijkt, dat de inlander een kolossalen kijk heeft op den grond. Als in Britsch-Indië gaat men af op de kleur van den grond.

In hoofdzaak wordt echter de oeconomische toestand van de streek in aanmerking genomen bij de beoordeeling van de hoogte der belasting.

Een naasting, als waaromtrent de heer mr. Canter Visscher inlichtingen vroeg, had hoogst zelden plaats. Doch die naasting was definitief.

Het geschrift, dat de heer Liefrinck heeft geraadpleegd, bevond zich te Batavia, doch sedert is de geheele handschriften-collectie-Brandes naar Leiden overgebracht. Het grondbezit op Lombok is geprononceerd individueel; het communaal bezit behoort tot de groote uitzonderingen.

De Boda's wonen langs 3 groote rivieren in Noord-Lombok. Langs de kust komen zij niet voor, behoudens op één punt, waar zij zijn gebracht, op bevel van een Balisch vorst om zijn poeri te beschermen. De Boda's van de Noorderdistricten zijn landbouwers; er zijn 383 gezinnen met 1600 zielen. In het Zuiden is nog een heel kleine nederzetting van Boda's. Dit zijn echter zuiver heidenen. Zij hebben echte Polynesische gebruiken. Koppensnellen komt echter niet bij hen voor. De Sasaks verklaren het woord Boda als „dom" (bôdo). Doch de Boda's zijn vaak veel geschikter dan de Sasaks. Spr. ziet in die Boda's Sasaks van vóór den tijd van het Mohammedanisme, dat in de 17e eeuw is ingevoerd. De Boda's aanbidden goden. Hun feesten zijn offerfeesten. Spr. heeft al hun heiligdommen bezocht op de bergen. Een steen stelt de godheid voor. De Boda's hebben geen priesters, doch enkele personen komen het meest in aanmerking om dien goden lekkernijen aan te bieden. De taal der Boda's is Sasaksch, doch hun gebedsformulieren zijn oud-Sasaks, vermengd met allerlei woorden uit andere talen. De Boda's aanbidden een voetafdruk; een zeer oud-Polynesisch begrip.

Nog vele merkwaardige bijzonderheden omtrent de Boda's deelde spr. mede: eeden komen bij hen niet voor; ook misdrijven zijn hoogst zeldzaam bij dit volk. In de 6 jaar, dat spr. te Lombok heeft vertoefd, heeft hij slechts éénmaal een Boda voor den rechter zien verschijnen. Geen wonder, dat men wel eens gemeend heeft, dat bij dit volkje een uitstekend terrein is te vinden voor de zending. Doch daarover zou spr. zich hier niet uitlaten.

Met een woord van dank aan den inleider, sloot mr. Pierson de vergadering.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

Weekblad voor Indië, n°. 30.

Mijne reis over Java en nog wat, door A. Friedenthal (vervolg). — De tocht van de colonne van Daalen door de Gajoe-landen I (met kaarten en platen). — F. G. C. Dégent (met portret) door R. B. M. — Iets over »Brieven van een Indischen Nurks« door Missie van Meiland, enz.

Het Nederlandsche Zeewezen. 15 Dec. 1904.

De waterweg naar Soerabaja, door I. P. Koster (met illustraties).

Vragen des Tijds. December 1904.

Kleine landbouw in Suriname, door H. van Breen.

Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in Ned.-Indië. Deel 79, November 1904.

Het rapport van den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid, betreffende de maatregelen in het belang der inlandsche nijverheid op Java en Madoera, door H. 's Jacob. — Voorstel tot reorganisatie van het Zeevisscherij-bedrijf, door G. N. Verloop. — Huidenbereiding in de Tropen, door Ludwig Kindt. — Coca. — Tentoonstelling te Blitar. — Bekroning ter tentoonstelling te Blitar op 15—17 October 1904. — De teakhandel in Siam en Burma, door A. B. — Productenmarkt, vracht en koersen. — Persoverzicht.

Teysmannia. 15e jaarg. (1904), afl. 11.

Iets over gezonde en zieke peper. — Voordracht gehouden op het koffiecongres te Malang, door Dr. J. van Breda de Haan. — Mededeelingen betreffende de caoutchouc-cultuur, IV. De samenstelling van caoutchouc van Ficus-elastika afhankelijk van den leeftijd der boomen, enz. door W. R. Tromp de Haas. — De inlandsche methoden van klapperoliebereiding, door Dez. — Vruchtboomen uit zaad, door H. J. Wigman. — Samenstelling van sinaasappelen en citroenen. — De strijd tegen de insekten door middel van hunne natuurlijke vijanden. — Stoken of niet-stoken in de droogschuren van de Delitabak, door Dr. E. J. Julius Mohr.

De Ingenieur. 1904 n°. 51.

Spoorwegen in Zuid-Sumatra, door J. L. Cluysenaer.

Maandbericht van het Nederl. Zendelinggenootschap. December 1904.

1854—31 October 1904.

H. Rooker (met portret) hulpprediker te Tondano. — Brief van Ph. H. C. Hofman te Posso. — Bericht omtrent mijn bezoek aan de Christen-nederzetting Toendjoengredja, door J. Kruijt. — Uit het verslag over de zending op Savoe in 1903, door J. H. Letteboer.

ADVERTENTIEN.

INTEEKENBILJET.

De ondergeteekende
wonende te ______ wenscht
donateur-trice / lid te worden der Vereeniging **„Oost en West"**
tegen een jaarlijksche contributie van f ______
______ den ______ 190
Straat of gracht: ______ Handteekening: ______

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani